

MISE ÆS1:1

AONAD ÆS1:1

Ann an aonad seo, bidh thu:

- a' leasachadh nan sgilean èisteachd agus nan sgilean leughaidh agad tro theacsaichean ficseanach agus fiosrachail
- a' sgrùdadh agus a' measadh bàrdachd agus rosg
- a' cruthachadh nam pìosan sgrìobhaidh a leanas:
 - **fiosrachadh pearsanta**
 - **litir fhoirmeil**
 - **lèirmheas air leabhar**
- a' leasachadh nan sgilean labhairt agad le òraid mu do bheatha san sgoil agus còmhradh sa chlas
- a' leasachadh d' eòlas air gràmar agus sgilean cànanain le bhith:
 - ag aithneachadh mar a tha seantans ga chur ri chèile sa Ghàidhlig
 - a' tuigsinn a' bhriathrachais co-cheangailte ri gràmar na Gàidhlig
 - ag aithneachadh gnè an fhacail
 - ag aithneachadh mar a tha ro-riochdairean ag obair sa Ghàidhlig – gu h-àraidh *aig, le, air, ri, do* agus *ann*.

Halò! Ciamar a tha thu? 'S math coinneachadh riut! 'S mise Goiridh agus bidh mi ag obair còmhla riut tro na goireasan air a' chiad chun an treas bliadhna san àrd-sgoil. Coinnichidh tu ri mo charaidean cuideachd.

Bidh an t-aonad seo gad thoirt tron a' chiad ghreis san àrd-sgoil. Tha an àrd-sgoil làn chothroman. Tha diofar mòr eadar a' bhun-sgoil agus an àrd-sgoil agus bidh atharraichean mòra a' tighinn ortsa cuideachd fhad 's a tha thu innte.

Bidh thu ag ionnsachadh mòran mu do dheidhinn fhèin agus mu do charaidean anns na bliadhnaichean ri teachd. Bidh an cothrom agad coimhead air na cuspairean eadar-dhealaichte a bhios tu a' dèanamh anns an àrd-sgoil. Bidh sinn a' coimhead cuideachd air mar a bha an sgoil anns na seann làithean do sgoilearan Gàidhlig dhe do leithid fhèin.

Gheibh thu a-mach mu shuidheachadh foghlam na Gàidhlig ann an Alba, agus mar a tha thusa nad phàirt cudromach den sin.

A thuilleadh air na tha sin, bidh sinn cuideachd ag obair còmhla air stuthan co-cheangailte ris na cur-seachadan, na filmichean is na leabhraichean a tha a' còrdadh riut.

Tha e uabhasach cudromach gum bi thu a' gabhail tlachd às an sgoil. Ma tha thu deiseil agus deònach, 's urrainn dhut mòran a dhèanamh fhad 's a tha thu innte! Gur math a thèid leat!

Le meas,

Goiridh

CLÀR-INNSE

1.	Cò thu?	4	
2.	Cànan: Ainmearan, Buadhairean, Gnìomhairean is Eile	5	
3.	Còmhradh mu do theaghlach/ Cànan: Àireamhan Pearsanta	9	
4.	Cànan: Ro-riochdairean 1 - riochdairean agus roimhearan	11	
5.	Marta	16	
6.	Dàn Acrostaig	17	
7.	Cànan: Is agus Bha	18	
8.	Cànan: Beairteas Cànanin - Abair Amadan!	23	
9.	Mi Fhìn is mo theaghlach	24	
10.	Roimhearan Sealbhach	25	
11.	Thu fhèin san Àrd-sgoil	27	
12.	Gàidhlig san Àrd-sgoil	28	
13.	Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig	29	
14.	Na cuspairean agam	32	
15.	A bheil ùidh agad ann am Beurla?	33	
16.	Na cuspairean as fheàrr leam	34	
17.	Taisbeanadh	36	
18.	Cànan: Gnè	37	
19.	Cànan: Gnè agus Buadhairean	41	
20.	A' dol air adhart...	44	
21.	Sgoil Chiùil na Gàidhealtachd	48	
22.	Litir Iarrais	50	
23.	An sgoil agamsa agus an sgoil agadsa	51	
24.	Ro òg a' fàgail na dachaigh	54	
25.	Ostail Phort Rìgh	56	
26.	Cànan: Ro-riochdairean 2 – ri/do/ann	57	
27.	Brù-dhearg	59	
28.	Tidsear math is tidsear dona	62	
29.	Burraidheachd	63	
30.	An t-ionnsachadh òg, an t-ionnsachadh bòidheach	64	
31.	Ionnsachadh fad-beatha	65	
	Measadh a h-aon: An Sgoil Agam	66	
	Measadh a dhà: Na leabhraichean as fheàrr leam	67	
	Measadh a trì: Tove Jansson	68	
	Measadh a ceithir: Ailean Caimbeul Macilleathain, <i>The Hill of the Red Fox</i>	71	

1 CÒ THU?

An cur-seachad
as fheàrr leam

Na saor-làithean
a b' fheàrr agam

m' ainm

An obair a tha mi ag
iarraidh nuair
dh'fhàgas mi an sgoil

Dè tha mi an dòchas
airson a' chiad bhliadhna
san àrd-sgoil?

Obair 1

Faigh pìos pàipear A4.

Sgrìobh d' ainm ann am meadhan a' phàipeir.

Anns na ceithir oiseanan, bidh thu a' cur fiosrachadh sònraichte mu do dheidhinn fhèin.

Gheibh thu suas ri **còig mionaidean** airson seo a dhèanamh. Cleachd dealbhan agus faclan ma thogras tu.

Bidh gach neach sa bhuidheann a' faighinn **dà mhionaid an urra** airson bruidhinn ri càch mu na rudan a thagh iad. Feumaidh tu na h-adhbharan agad innse airson gach rud a thagh thu. Ma tha thu deiseil a bhruidhinn taobh a-staigh dà mhionaid, **feumaidh** càch ceistean a chur ort.

Feumaidh tu èisteachd ris a h-uile duine.

Bidh an tidsear a' faighneachd ceist do gach neach mu dheidhinn aon rud a dh'inns cuideigin eile dhaibh. Thèid na postairean seo a chur air a' bhalla.

2 CÀNAN

AINMEARAN, BUADHAIREAN, GNÌOMHAIREAN IS EILE

Pàirt A

Bu chòir fios a bhith agad air dè th' ann an ainmear, buadhair agus gnìomhair.

- **ainmear** facal a bhios ag ainmeachadh rudeigin no cuideigin; mar eisimpleir **càr, taigh, tidsear, Calum**
- **buadhair** facal a bhios a' toirt buaidh/iomradh air ainmear; mar eisimpleir **gorm, mòr, beag**
- **gnìomhair** facal a bhios ag innse dè tha a' dol air adhart; mar eisimpleir **faigh, a' faighinn**

*Nì an tidsear cinnteach gu bheil fios agad air briathrachas bunaiteach airson gràmar na Gàidhlig a mhìneachadh.

Obair 1

Leugh an **earrann** a leanas agus sgrìobh a h-uile ainmear, buadhair agus gnìomhair ann an clàr nad leabhar.

Cheannaich Dòmhnall an càr ann an Dùn Èideann aig garaids mhòr faisg air Murrayfield. 'S e càr gorm a bh' ann agus bha e glè thoilichte leis oir b' urrainn dha dràibheadh luath a-nis. 'S e seo a rinn Dòmhnall air an rathad dhachaigh, ach stad na poilis e agus fhuair e tiogaid agus càin mìle not airson a dhol ro luath. Amadan gòrach!

ainmear	buadhair	gnìomhair
càr	gorm	rinn

AINMEARAN, BUADHAIREAN, GNÌOMHAIREAN IS EILE

Pàirt B

Dèan cinnteach gu bheil fios agad air briathrachas nas adhartaike airson gràmar na Gàidhlig a mhìneachadh. Leugh am mìneachadh a leanas:

Naisgearan

- **naisgear** facal a nì ceangal no nasg eadar faclan is abairtean; mar eisimpleir **agus**

Dè bu toigh leat air do dhìnnear? Piotsa **no** pasta?
Bu toigh leam piotsa **agus** sliseagan **ach** chan eil mi ag iarraidh anann air!”

Riochdairean

- **riochdair** facal beag a bhios a’ gabhail àite ainmeir nuair nach eil thu airson ainm rudeigin/cuideigin ainmeachadh; mar eisimpleir mi, thu, e, mise, thusa, ise

Ciamar a tha Dòmhnall? Tha **e** gu math.
Am faca **tu** Màiri? Chan fhaca **mi** **i** idir.
Cò rinn seo? **'S** **mise** a rinn **e**.”

Obair 1

Atharraich na seantansan seo gus am bi iad a’ cleachdadh **riochdairean** a-mhàin agus sgrìobh nad leabhar iad. Ma tha bèarn ann, lìon e leis an fhacal as freagarraiche.

1. Ciamar a tha thu? Tha ____ gu dònigheil.
2. Chuala **Calum Màiri** a’ seinn.
3. Am faca **tu** fhèin agus **Dòmhnall** an taigh ùr fhathast? Chunnaic _____ an t-seachdain sa chaidh.
4. Càit an do thogadh **Murchadh** agus **Sìleas**?
5. Thèid mi dhan bhaile a-màireach. Gheibh mi **an t-seacaid** an uair sin.
6. Chaill **Lionsaidh an t-airgead** anns a’ phàirc nuair a bha **Lionsaidh** a’ ruith.

Pàirt C

ROIMHEARAN AGUS AN T-ALT

- roimhear facal beag a thig **ro** fhaclan airson innse far a bheil rudan; mar eisimpleir **aig, air, fo**
- alt 's e seo am facal a thèid air beulaibh facal airson an nì sin a shònrachadh; mar eisimpleir, abhainn, ach **an** abhainn, bòrd ach **am** bòrd, cathair ach **a'** chathair, leabhraichean ach **na** leabhraichean.

'S e seo na h-altan uile a th' anns a' Ghàidhlig: *an, am, an t-, a', na, na h-*. Tha iad uile co-ionann ri **The** anns a' Bheurla.

Eisimpleirean de roimhearan:

Càit a bheil an cat?

Tha an cat **fon** bhòrd.

Dè an uair a tha e?

Tha e **mu** cheithir uairean.

Càit a bheil an cù?

Tha an cù **air** a' bhrat-ùrlair.

Càit a bheil Calum air saor-làithean?

Tha e **air** saor-làithean ann an Èirinn.

Càit a bheil am bodach?

Tha e **anns** a' ghàrradh.

Càit a bheil Màiri a' coiseachd?

Tha i a' coiseachd tron a' choille.

Na prìomh roimhearan anns a' Ghàidhlig agus mar a bhios iad ag obrachadh leis an alt

Gun alt	aig	air	ann	le	bho*	de/dhe*	do/a*	fo*	à	mu*	gu	tro	ri
Leis an alt	aig an*	air an*	anns an*	leis an*	bhon**a	den/dhen**a	don/dhan**a	fon**a	às an*	mun**a	chun**a	tron**a	ris an*

^aBidh an t-alt a' falbh glè thric às an dèidh seo.

*Sèimheachadh far an gabh seo dèanamh.

Obair 1

Atharraich na seantansan seo nad leabhar gus am bi iad a' cleachdadh roimhearan anns an dòigh cheart.

Cuimhnich air na puingeann a leanas:

- A bheil alt ann mu thràth?
- Am bi an roimhear a' sèimheachadh?
- Am bi an t-alt a' falbh?

1. Bha Caomhain a' dol (a; Glaschu) _____.
2. An gabh thu teatha (le; bainne) _____?
3. Dh'fhàs mi sgèth (de; obair) _____ gu math luath.
4. Cha d' fhuair sinn cairt-nollaig (bho: Màiri) _____ am-bliadhna.
5. Fàgaidh sinn airson Inbhir Nis (mu; còig uairean) _____.
6. Och! Tha mi garbh sgèth (de; am fuaim sin) _____.
7. Sheas Catriona (aig; an doras) _____.
8. Thàinig am post (le; am parsail) _____.
9. 'S ann (à; an Gearasdan) _____ a tha Eòghann.
10. Fhuair mi geansaidh ùr (tro; am post). _____ an-dè.

3 CÒMHRADH MU DO THEAGHLACH

Obair 1

Dèan còmhraidh còmhla ri caraid mun teaghlach agad.

Seo cànan a dh'fhaodadh a bhith feumail dhut.

Cleachd an duilleag fiosrachaidh *Àireamhan Pearsanta* air an ath dhuilleig airson do cuideachadh.

Cia mheud a tha nad theaghlach?
Tha ... nam theaghlach.
Cò iad?
Tha ... bhràithrean /pheathraichean agam.
Tha mo sheanair ann cuideachd.
Dè an aois a tha ...?
Tha m' athair ... bliadhna a dh'aois.
Dè an t-ainm a th' air do phiuthar?
'S e ... an t-ainm a th' oirre.
'S e ... an t-ainm a th' air.
Dè an obair a tha aig d' athair?
'S e ... a tha nam mhàthair.

Feumaidh tu èisteachd ri do charaid agus ceistean a chur orra mun teaghlach. Bi laghach riutha agus thoir taing dhaibh airson am fiosrachadh a thoirt seachad!

ÀIREAMHAN PEARSANTA

Cia mheud a tha nad theaghlach?

Nuair a bhios tu a' bruidhinn air àireamh dhaoine, cha bhi thu a' cleachdadh nan àireamhan àrdail, (mar eisimpleir **dhà, trì, ceithir, còig**). Cleachdar na h-àireamhan pearsanta airson daoine a chunntadh.

2	dithis – dithis bhràithrean	7	seachdnar – seachdnar pheathraichean
3	triùir – triùir pheathraichean	8	ochdnar – ochdnar bhràithrean
4	ceathrar – ceathrar bhràithrean	9	naoinear – naoinear pheathraichean
5	còignear – còignear pheathraichean	10	deichnear – deichnear bhràithrean
6	sianar – sianar bhràithrean		

Mar eisimpleir:

Tha dithis pheathraichean agus triùir bhràithrean agam.

Faodaidh na h-àireamhan seo seasamh leotha fhèin.

Tha còignear nam theaghlach.

Chan eil ach dithis nam theaghlach.

Cha robh ach an triùir againn aig a' phartaidh.

4 CÀNAN:

RO-RIOCHDAIREAN 1 - RIOCHDAIREAN AGUS ROIMHEARAN

Obair 1

Smaoinich air an obair a rinn thu na bu tràithe san aonad seo agus lorg na **naisgearan**, **riochdairean** agus **roimhearan** anns an earrann seo. Copaig an clàr gu h-ìosal nad leabhar agus lìon e le do fhreagairtean bhon earrann.

“Càit an d’ fhuair thu sin?” ars esan, a’ sealltainn ris a’ bhotal a bha nam làimh. “Fhuair mi e ann am Bùth Sheonaidh Ailig,” arsa mise. “Breugadair,” thuirt e, le fearg na ghuth. “Ghoid thu e bhon taigh aig mo Sheanmhair.”

“Cha do ghoid. Chosg mi an t-airgead agam fhèin air agus ’s mi tha airidh air,” fhreagair mi, a’ coimhead ri Donaidh mar gun robh e às a chiall. Bha mi air a bhith aig taigh a sheanmhair ceart gu leòr, ach cha robh mi ann ach airson mionaid a’ cur fàirdeal a-steach airson obair gàrraidh a rinn sinn an t-seachdain sa chaidh.

“Mèirleach grod a th’ annad, a’ goid o sheann bhoireannach! Thoir dhomh air ais e no bheir mi droinneadh dhut.”

Bha mi a’ smaoinichadh airson mionaid gun robh Donaidh a’ tarraing asam ach cha robh. Thàinig e na b’ fhaisge orm.

naisgearan

riochdairean

roimhearan

agus

thu

ris

Dè th’ ann an ro-riochdairean?

Coimhead a-rithist air an earrann a leugh thu gu h-àrd. An do mhothaich thu dha na faclan seo?

air

annad

nam

agam

orm

dhomh

asam

An e rìochdairean
no roimhearan
a th’ anna?

’S e
ro-riochdairean
a th’ anna.

Tha **ro-riochdairean** glè chumanta sa Ghàidhlig. **'S ann nuair a bhios roimhear agus riochdair a' dol còmhla a bhios iad a' nochdadh.**

Chan fhaod roimhear agus riochdair a bhith fa leth. Cha toigh le Gàidhlig riochdairean a bhith air feadh an àite. Chì thu anns na h-eimsipleirean a leanas far a bheil cuid de na roimhearan ag atharrachadh cuideachd.

- An toigh **leat** iomain? Is toigh **leam** iomain.
- A bheil Fraingis a' còrdadh **ribh**? Chan eil e a' còrdadh **rium**.
- A bheil Gàidhlig aig Sìleas? Tha beagan **aice** ach chan eil i fileanta.
- An urrainn do Chalum snàmh? Chan urrainn **dha** snàmh.
- An e buidsearan a th' ann an Eardsaidh agus ann an Aonghas? Chan e buidsearan a th' **annta**, 's e ceannaichean-èisg a th' **annta**.

Is e **ro-riochdairean** an t-ainm airson nam faclan a bhios sinn a' cleachdadh **nuair nach bi sinn airson rudeigin no cuideigin ainmeachadh**.

Is e pàirt air leth cudromach a tha seo ann an cànanan Ceilteach mar a' Ghàidhlig agus a' Chuimris. Gu dearbh, tha cuid de dh'èdlaichean cànanain ag ràdh ma sguireas daoine gan cleachdadh, gu bheil sin a' ciallachadh gu bheil an cànan Ceilteach sin a' dol a bhàsachadh!

Tha 7 riochdairean sa Ghàidhlig (mar eisimpleir air, aig, le, ann, fo) agus bidh iad a' dol còmhla ri riochdair pearsanta (mi, thu, e, i, sinn, sibh, iad) agus a' cruthachadh ro-riochdair.

Bu chòir dhut an ionnsachadh mar a rinn thu clàr nan uireadan sa bhun-sgoil!

Coinhead air na h-eisimpleirean seo.

Tha Gàidhlig agam

'S e boireannach ceart a th' innte

An toigh leat Fraingis?

Cha bu chòir dhut sin a dhèanamh

Tron aonad seo, bidh thu a' dèiligeadh ri cuid de na ro-riochdairean ann an diofar shuidheachaidhean. Nì sinn an fheadhainn seo an toiseach: *air*, *aig* agus *le*.

Obair 1 An Clàr

	air	aig	le
mi	orm	agam	leam
thu	ort	agad	leat
e	air	aige	leis
i	oirre	aice	leatha
sinn	oirnn	againn	leinn
sibh	oirbh	agaibh	leibh
iad	orra	aca	leotha

Eisimpleirean:

le:
An toigh **le** Màrtainn cofaidh? Cha toigh **leis** cofaidh.

aig:
Chuala mi an t-òran sin **aig** mo sheanmhair. Tha mòran òrain eile **aice**.

air:
Tha Calum a' magadh **air** na nigheanan. Bidh e daonnan a' magadh **orra**.

Obair 2

Sgrìobh na h-abairtean a leanas nad leabhar agus lìon na beàrnan leis an ro-riochdair ceart.

1. A bheil Gàidhlig (aig; thu) _____? Tha beagan Gàidhlig (aig; mi) _____.
2. Am bu toigh (le; sibh) _____ dinnear a ghabhail an seo? Feumaidh gu bheil an t-acras (air; sibh) _____?
3. 'S ann (aig; sinn) _____ a tha an cothrom rud mòr a dhèanamh.
4. Dè an t-ainm a tha (air; i) _____ a-rithist? Cha toigh (le; e) _____ idir idir i.
5. Bidh an tidsear a' cur ceist (air; sinn) _____ a-màireach agus chan eil sìon a dh'fhios (aig; mi) _____ air na freagairtean fhathast. Cha toigh (le; mi) _____ Saidheans!
6. A bheil obair-dachaigh (aig; sinn) _____ ri dhèanamh? Tha, tha i (aig; sibh) _____ airson Dihaoine.
7. Thug Calum (air; mi) _____ an càr a thoirt dha airson an turais a Ghlaschu.
8. Dh'fheumadh iad falbh. Cha robh tìde (aig; iad).
9. A rìbhinn òg, 'eil cuimhne (aig; thu) _____ an oidhche mus do sheòl sinn?
10. An tèid thu (le; mi) _____, a Mhàiri, 's am falbh thu (le; mi) _____ thar sàile?

Obair 3

Atharraich na seantansan gus am bi iad a' cleachdadh ro-riochdairean a-mhàin.

1. Tha croit mhòr **aig Dòmhnall Bàn**.
2. Dè an t-ainm a tha **air a' bhanrigh?**
3. Dh'fhàg mi an t-airgead **aig a' Bhean Rothach**.
4. Cha toigh **le mo phàrantan** mo charaid idir. Obh Obh!
5. Bha fèileadh **air Murchadh** a' dol chun na bainnse.
6. Chaill sinn na tiogaidean **aig Dòmhnall agus mise**.
7. Sguir a dh'obair **air do phiuthar**, Iain!
8. "Cò bha siud ag èigheach **air Dòmhnall** agus **Peigi?**" "Ò, b' e siud an t-seanmhair **aig Dòmhnall agus Pèigi**. Cha toigh **leis an t-seanmhair** iad a bhith a' cluich ri taobh an rathaid."
9. Thogadh a' chlann **le Murchadh**, an athair, nuair a dh'fhalbh am màthair.
10. Bha an cleachdadh **aig na seann-daoine** a bhith a' cur (air; iad) _____ aodach spaideil airson a dhol dhan eaglais.

Obair 4 Sgrìobhadh mu do theaghlach

Sgrìobh earrann ghoirid mu do dheidhinn fhèin agus do charaid – **mu 200 facal** – a' cleachdadh an fhiosrachaidh a fhuair thu bhon chòmhradh agad air td 9.

Mura bheil thu cofhurtail, faodaidh tu bruidhinn air teaghlach air a bheil thu eòlach on telebhisean.

Bidh thu a' tilleadh chun na h-obrach seo ann an seachdain no dhà.

5 MARTA

Èist ri fiosrachadh Marta agus cuir crìoch air na seantansan.

1. Tha _____ ann an teaghlach Marta.
2. 'S ann à _____ a tha a màthair.
3. 'S e _____ a tha na h-athair.
4. Tha bràthair _____ aice.
5. Rugadh Marta _____.
6. Tha Marta nas _____ na Marcin.
7. Tha Marcin nas _____ na Marta.
8. Tha Marcin _____ bliadhna _____ a dh'aois.
9. Bidh iad a' dol a Leòdhas a h-uile _____.
10. Bidh Marta a' fuireach _____ an sgoil.
11. As t-samhradh, tha a' Phòlainn _____.
12. Tha _____ aig Marta ann an Leòdhas.

6 DÀN ACROSTAIG

Tha fios gun do sgrìobh thu bàrdachd anns a' bhun-sgoil. An do dh'fheuch thu riamh dàn acrostaig a dhèanamh? 'S e dòigh gu math intinneach a th' ann air bàrdachd a dhèanamh a chionn 's gum bi **gach loidhne a' tòiseachadh le litir a tha ann an cuspair an dàin.**

Tha thu fhèin a-nis a' dol a chruthachadh dàn acrostaig a' cleachdadh d' ainm fhèin. Seo eisimpleir:

Duine beag dòigheil.
Òg agus èasgaidh.
Math air a' phìob.
Tha e measail air ball-coise.
Nuair a bhios e nas sine, bidh e
A' fuireach ann an Alba.
Làn spòrs ach
Leisg uaireannan.

Feuch an dara ainm agad ma tha thu deiseil tràth!
Tha an dòigh-sgrìobhaidh seo glè èifeachdach
airson bàrdachd a dhèanamh ann an cànan sam bith.

7 CÀNAN

Is agus Tha

Seall air na h-eisimpleirean seo de sheantansan a' cleachdadh **Is** no **Tha, Bi**:

A bheil thu sgìth?	→	Tha mi uabhasach sgìth an-diugh.
	→	Chan eil mi sgìth idir. Tha mi a' faireachdainn frogail!
An e tidsear a th' annaibh?	→	'S e tidsear Eachdraidh a th' annam.
	→	Chan e. Is beag orm clann!
A bheil i brèagha a-muigh an-diugh?	→	Tha. Tha i glè bhrèagha.
	→	Chan eil i brèagha. Tha an t-uisge ann is tha i fuar.
An e latha brèagha a th' ann?	→	'S e latha air leth brèagha a th' ann.
	→	Chan e latha brèagha a th' ann idir.

Obair 1

Atharraich na seachd seantansan seo gus am bi iad a' cleachdadh **Is** seach **Bi**. Tha 1, 4, 7 agus 10 dèante dhut.

1. **Tha an cat dubh. 'S e cat dubh a th' ann.**
2. Tha an latha fuar.
3. Tha an t-àite trang.
4. **Chan eil an sgoil math. Chan e sgoil mhath a th' innte.**
5. Tha an taigh mòr.
6. Tha an duine sgìth.
7. **Tha an uinneag mòr. 'S e uinneag mhòr a th' innte.**
8. Chan eil am boireannach glic.
9. **Bha an damh fiadhaich. 'S e damh fiadhaich a bh' ann.**
10. Bha an geamhradh blàth.

Cuin a bhios sinn a' cleachdadh **Is/S**?

Bidh sinn a' cleachdadh **Is/S** glè thric nuair a bhios sinn a' bruidhinn air obraichean dhaoine.

Obair 2

Cleachd am fiosrachadh a tha seo airson seantans a' tòiseachadh le **'S** no **Is** a chruthachadh. Chaidh a' chiad sheantans a dhèanamh dhut.

1. **tidsear, A' Bhean-uasal Chaimbeul**
Is e tidsear a th' anns a' Bhean-uasal Chaimbeul.
2. dotair, Siusaidh
3. Marcas, innleadair
4. pìobaire, Crìsdean
5. Màiri, nighean laghach
6. seinneadair, Eilidh
7. amadan*, Peadar
8. Pòl, duine grod
9. òinseach*, Catrìona
10. Ciorstaidh, sgoilear math

Mineachadh

Cuin a bu chòir dhut **Tha** no **'S e** a chleachdadh ann an seantans san tràth làithaireach?

Tha an dà structar sin stèidhichte air an dà ghnìomhair **Bi** agus **Is**. Carson a tha seo?

Bidh iad a' dèanamh diofar rudan, ach uaireannan bidh sgoilearan gan cleachdadh san dòigh cheàrr.

Obair 3

Tagh an seantans **ceàrr**.

- *Tha e dotair.*
 - *'S e nurs a th' innte.*
 - *Tha mi glè fhuar.*
- (Freagairt - Tha e dotair)**

Chan fhaod thu **Tha mi sgoilear** no càil mar sin a ràdh. Gu math tric, thèid **Is** a ghiorrachadh gu **'S**. Tha a' chromag àrd a' sealltainn gu bheil litir **I** a dhìth.

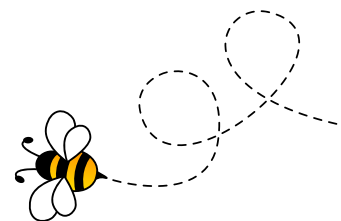
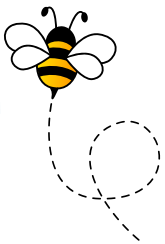
Cleachdaidh sinn **Bi** ann an iomadh seagh gun smaoinichadh a h-uile latha sa Ghàidhlig. Chithear **Bi** ann an diofar chruthan agus thràthan. Gheibh sinn a h-uile tràth o **Bi - Tha, Bha, Bidh** agus **Bhiodh/Bhitheadh**, 's a h-uile rud eile a tha co-cheangailte ris na rudan seo.

Cleachdaidh sinn **Bi** le buadhairean, roimhearan agus co-ghnìomhairean. Mar eisimpleir:

- **Tha** mi fuar
- **Bha** an latha fliuch
- **Bidh** an litir air a' bhòrd
- **Chan eil** e gu math
- **Bhiodh** e

Cuideachd, cleachdaidh sinn **Tha**, gu h-àraidh le gnìomhairean eile, leithid **a' dol** nuair a bhios sinn a' bruidhinn air rud a tha sinn **air a** dhèanamh.

- **Tha** iad **air** an taigh a cheannach.
- **Tha** mi **a' dol** dhan bhùth.

Carson a tha **Is** ann ma-thà?

Uill, ged a tha **Bi** gu math feumail agus goireasach, chan eil e comasach air dà ainmear a cheangal no airson innse cò no dè a rinn rudeigin.

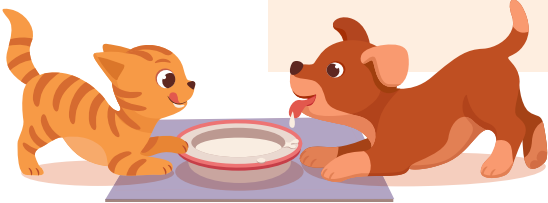
Is e dotair a th' ann an Iain
'S e Iseabail a dh'fhàg an doras fosgailte
'S e Mairead am manaidsèar
Is iad a bhios ann
Chan e tidsear math a tha ann am Maighstir MacLeòid
An tusa an t-athair?

Mur eil sin soilleir, feuch gun smaoinich thu air **Is** mar an samhla co-ionannachd = ann am Matamataig.

Is e balach math a th' ann an Iain	Iain = Balach math
Is e Gàidhlig an cuspair as fheàrr leam	Gàidhlig = an cuspair as fheàrr leam
'S i mo leannan	i = mo leannan

Faodaidh tu buadhairean a chleachdadh cuideachd, ach an uair sin tha am buadhair ceangailte gu daingeann ris an ainmear. Tha ceangal nas làidire aig na faclan an uair sin.

Mar eisimpleir: Tha an cù ruadh. – Tha [an cù] [ruadh] **ach** 'S e [cù ruadh] a th' ann.

Anns a' chiad sheantans, chan eil am buadhair ceangailte ris an ainmear, ach san dara fear tha e gu daingeann na phàirt den fhacal.

'S e le ro-riochdairean

Gu math tric, nuair bhios sinn a' bruidhinn air obraichean dhaoine, 's e na ro-riochdairean airson 'ann' a chleachdas sinn.

- 'S e sgoilear a th' **annam**.
- An e ollamh a th' **annad**?
- Chan e tidsear a th' **ann**; 's e dorsair a th' **ann**.
- Is e còcaire a th' **inntè**.
- 'S e oileanaich a th' **annainn**.
- An e luchd-ionnsachaidh a th' **annaibh**?
- 'S e luchd-tòiseachaidh a th' **annta**.

riochdairean

mi	sinn	annam	annainn
thu	sibh	annad	annaibh
e	iad	ann	annta
i		innte	

ro-riochdairean**Obair 4**

Cleachd na h-aon eisimpleirean o Eacarsaich 2 ach gun ainm an neach innse. Cleachd an clàr gu h-àrd airson do chuideachadh.

1. tidsear, A' Bhean-uasal Chaimbeul – *Is e tidsear a th' innte*
2. dotair, Siùsaidh
3. Marcas, innleadair
4. pìobaire, Crìsdean
5. Màiri, nighean laghach
6. seinneadair, Eilidh
7. amadan*, Peadar
8. Pòl, duine grod
9. òinseach*, Catrìona
10. Ciorstaidh, sgoilear math

Agus le barrachd air aon neach:

11. Pàdraig agus Calum, cluicheadairean ball-coise
12. Thusa agus mise, Gàidheil
13. Sibhse (aon neach), ministear
14. Sibhse (barrachd air aon neach), snàmhadair
15. Màiri agus Iain, sgrìobhadairean

8 BEÀIRTEAS CÀNAIN ABAIR AMADAN!

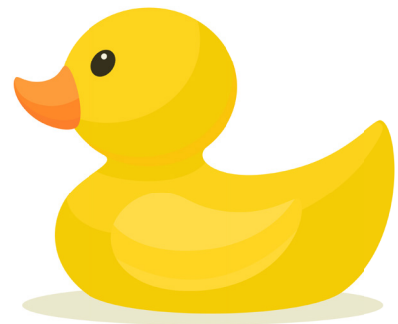
*An do mhothaich thu dha na diofar fhaclan airson **gloic**! Is e **amadan** a chleachdas tu airson balach agus **òinseach** airson nighean. Tha mòran fhaclan ann an Gàidhlig airson diofar sheòrsachan dhaoine. Tha cuid dhiubh caran mì-mhodhail! Gu math tric, tha ciall eile aig an fhacal. Cleachd faclair mòr airson cuid de na faclan seo a lorg. Sgrìobh a' chiall aca anns a' Ghàidhlig agus ciall eile a tha aig an fhacal. 'S dòcha gum bi thu airson dealbh a chleachdadh airson ciall an fhacail a shealltainn.

Obair 1

Dèanaibh seo mar bhuidheann de cheathrar.
Roinnibh na faclan eadaraibh.

1. tunnag
2. peucag
3. iubhrach
4. gleadhrach
5. trustar
6. fleasgach
7. gruagach
8. duairc
9. bumailear
10. gliomach
11. pearraid
12. claonaire
13. fineag
14. pioghaid
15. trostanach
16. dìoghaltach
17. tocasaid
18. brùid

An do lorg thu faclan eile a tha nam faclan airson daoine?
Sgrìobh iad nad leabhar.

9 MI-FHÌN IS MO THEAGHLACH

Èist ris na faidhlichean-fuaim 1-3.

- Dèan fhèin faidhle fiosrachaidh mu do dheidhinn fhèin agus do theaghlach.
- Cleachd na faidhlichean an seo airson cuideachadh.
- Tha diofar dhòighean ann airson seo a dhèanamh mar a chì thu.
- Seall am faidhle fiosrachaidh agad dhan chlas.
- Coimhead air na nòtaichean agad bho Obair 4 air td 15.

10 ROIMHEARAN SEALBHACH

Is e roimhearan sealbhach a th' anns na roimhearan a bhios ag innse gu bheil rudeigin **aig** no **le** cuideigin, mar eisimpleir...

- An e sin **d'** athair anns an dealbh? Chan e sin **m'** athair, 's e sin **mo** sheanair nuair a bha e òg.
- Dè an t-ainm a tha air **do** mhàthair? 'S e Catrìona a tha air **mo** mhàthair.
- Tha **mo** cheann anabarrach goirt.
- Dè tha ceàrr oirre? Tha **a** gàirdean briste.
- Ò, **mo** dhùthaich, 's tu air **m'** aire!

		connragan 1 b, c, d, f, g, m, p, sl, sn, sr, s+fuaimreag, t	connragan 2 l, n, r, sg, sp, st, sm	fuaimreagan	f+fuaimreag
mi	mo	mo bhràthair	mo sporan	m' athair	m' fhèileadh
thu	do	do bhràthair	do sporan	d' athair	d' fhèileadh
e	a	a bhràthair	a sporan	athair	(a) fhèileadh
i	a	a bràthair	a sporan	a h-athair	a fèileadh
sinn	ar	ar bràthair	ar sporan	ar n-athair	ar fèileadh
sibh	ur	ur bràthair	ur sporan	ur n-athair	ur fèileadh
iad	an, am	am bràthair an seanair	an sporan	an athair	am fèileadh

Ann an Gàidhlig, cleachdaidh sinn roimhearan sealbhach airson rudan a tha cudromach no prìseil dhut.

Bu chòir dhut mo/do agus na roimhearan sealbhach eile a chleachdadh anns na suidheachaidhean seo an-còmhnaidh:

- Daoine san teaghlach – *mo bhràthair, m' athair*
- Buill den bhodhaig – *mo cheann ...*
- Aodach – geansaidh, lèine, brògan – *Càit a bheil mo bhrògan?*
- Eachdraidh, dualchas agus urram – cliù, urram, beachd, sinnsireachd – *Tha mi moiteil às mo dhualchas.*
- Rudan a tha glè phrìseil dhut – mo ghaol, mo rùn, mo dhùthaich, mo sporan

Cuir ceart na seantansan seo:

Is e roimhearan sealbhach a th' anns na roimhearan a bhios ag innse gu bheil rudeigin **aig** no **le** cuideigin. Tha 1 dèante dhut.

1. Am faca tu **am bràthair agam?**
Am faca tu mo bhràthair?
2. Bhris mi **a' chas agam.**
3. Bha seoclaid air **a' gheansaidh aige.**
4. Rinn a' chonnsaid cron mòr air **a' chliù aice.**
5. "A' fagàil **na dùthcha againn** gun dùil ri thighinn beò ann."
6. Dè **am beachd agad** air an fhilm ùr aige?
7. Tha **an teaghlach agam** glè bhrònach an-dràsta.
8. Bha **an inntinn agam** sgìth às dèidh na deuchainn.
9. "**An t-Athair againn** a tha air nèamh".

Cnuasachadh – Thu fhèin san àrd-sgoil

Tha thu air a bhith anns an àrd-sgoil airson beagan làithean a-nis. Dè do bheachd oirre?

Is e àite gu math beòthail a th' anns an àrd-sgoil agus tha e gu math diofraichte on bhun-sgoil, ach tha rudan a tha gu math coltach cuideachd.

Dèan clàr na do leabhar air neo air pìos pàipeir le dà cholbh agus na cinn a leanas air. Dèan coimeas eadar a' bhun-sgoil agus an àrd-sgoil. Dèan seo airson còig gu seachd a mhionaidean leat fhèin.

An uair sin, roinn seo anns a' bhuidheann agad a' gabhail turas mu seach do bheachdan a sgaoileadh. Mur eil beachd cuideigin eile agad, sgrìobh dhan chlàr agad fhèin e. Ma tha fear agad mu thràth, no fear coltach ris, cuir comharra air an fhear sin.

Rudan a tha coltach ris a' bhun-sgoil

Rudan a tha eu-coltach bhon bhun-sgoil

...

**Thoir taing do dhaoine airson am beachdan.
Na cuir sìos air beachd duine sam bith eile.**

11 THU FHÈIN SAN ÀRD-SGOIL

Faigh pìos pàipear A3. Roinn e ann an cairtealan. Sgrìobh na ceistean a leanas air.

Anns a' bhuidheann agaibh, cuiribh na beachdan agaibh air a' phàipear.

Bidh feum aig cuideigin on bhuidheann beachdan na buidhne a thoirt dhan chlas air fad. Bidh an tidsear a' taghadh an neach seo aig an deireadh, agus mar sin feumaidh a h-uile duine a bhith deiseil airson bruidhinn.

Feumaidh a h-uile duine sa bhuidheann beachd a thoirt agus tuigse a bhith aca air na h-adhbharan airson gach beachd air a' phàipear

Dè na rudan a
tha math mun
àrd-sgoil?

Dè na rudan
nach eil cho
math?

Dè na cothroman
a tha ann dhut san
àrd-sgoil?

Dè na dùbhlain
a tha romhad san
àrd-sgoil?

12 GÀIDHLIG SAN ÀRD-SGOIL

Mur eil thu ann an Àrd-sgoil Ghàidhlig mar a tha aca ann an Glaschu, bidh thu air mothachadh gu bheil diofar anns an ùine a bhios tu a' faighinn sa Ghàidhlig anns an àrd-sgoil. 'S dòcha nach fhaigh thu ach 3 clasaichean san t-seachdain.

Obair 1

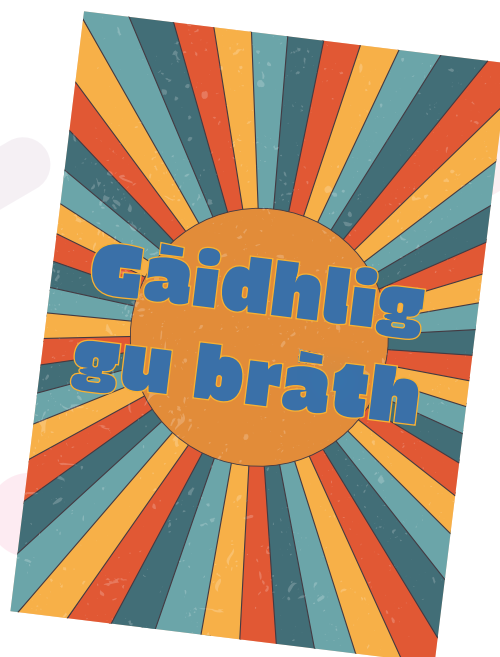
Anns an eacarsaich seo, tha sibh a' dol a bhruidhinn mar chlas air suidheachadh na Gàidhlig san àrd-sgoil. Smaonichibh air na puingeannan seo agus feadhainn sam bith eile a tha iomchaidh:

- Ciamar a tha Gàidhlig diofraichte san àrd-sgoil on bhun-sgoil?
- Dè na duilgheadasan a dh'fhaodadh a bhith ann a thaobh cleachdadh na Gàidhlig?
- An do choinnich thu ri daoine le beachdan an aghaidh na Gàidhlig san sgoil?
- Ciamar a bu chòir dhut deiligeadh ri leithid?
- Ciamar as urrainn dhut do Ghàidhlig a chumail suas?
- Ciamar as urrainn dhan chlas a bhith a' cuideachadh a chèile le cleachdadh na Gàidhlig?

Obair 2

Ullaich postairean airson na sgoile a bhios a' sanasachd Gàidhlig agus chuireas an aghaidh bhreugan agus fiosrachadh ceàrr mun chànan.

13 FOGHLAM TRO MHEADHAN NA GÀIDHLIG

Obair 1

Leugh an earrann a leanas agus freagair na ceistean air td 30.

Tha eachdraidh dhuilich air a bhith aig a' Ghàidhlig ann am foghlam na h-Alba thar nam bliadhnaichean. On naoidheamh linn deug, cha robh e ceadaichte a bhith a' teagasg anns a' chànan airson ùine mhòr, agus bhiodh sgoilearan gam peanasachadh le tàthas* ma bha iad ga bruidhinn idir.

Ged a sguir seo mu na caogadan, bha Gàidhlig fhathast gu math ìosal mar chànan agus mar chuspair. Cha robh sgoilearan a bha ag iarraidh a dhol gu colaiste no oilthigh a' faighinn brosnachadh sam bith airson Gàidhlig ionnsachadh, agus bhiodh Gàidhlig ga teagasg san aon dòigh ri Fraingis no Gearmailtis, fiù 's ged a bhiodh làn an claignn** de Ghàidhlig aig na sgoilearan sa chlas.

Dh'atharraich cùisean anns na h-ochdadan, nuair a thòisich Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, às dèidh strì mhòr, ann an dà aonad beag ann an Glaschu agus ann an Inbhir Nis, taobh a-staigh sgoiltean Beurla. Bliadhna às dèidh sin, dh'fhosgail aonadan ann am Port Rìgh san Eilean Sgitheanach agus ann am Breascleit ann an Leòdhas.

Dè tha ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig? Is e dòigh-teagaisg a th' ann far am bi an t-ionnsachadh air fad aig sgoilear a' tachairt anns a' chànan – Saidheans, Matamataig, Cruinn-eòlas agus fiù 's Beurla uaireannan. Is e 'bogadh' a chanar ri seo, agus thathar an dùil gum fàs an sgoilear fileanta gu nàdarra tro bhith a' dèanamh seo.

Nuair a dh'fhosgail na h-aonadan an toiseach, bha mòran anns a' choimhearsnachd Ghàidhlig iomagaineach mun deidhinn oir bha iad air fulang san t-seann shiostam far an robh Gàidhlig ga cur sìos. Shaoil cuid gun dèanadh e cron air sgilean na cloinne, ach bha iad gu math fada ceàrr.

Tha rannsachadh oilthigh air sealltainn gum bi sgoilearan a rinn foghlam tro mheadhan na Gàidhlig a cheart cho math sa Bheurla ri sgoilearan Beurla, agus gu math tric tha iad nas fheàrr. Tha Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig glè shoirbheachail san dòigh seo agus 's e sin as coireach gu bheil pàrantan air feadh na dùthcha a' cur na cloinne aca ann.

Tha trioblaidean a' tighinn le soirbheachas mar seo ge-tà. Tha e uaireannan doirbh tidsearan fhaighinn dhan a h-uile sgoil a th' ann, chan eil am foghlam cho leantainneach anns an àrd-sgoil agus tha fhathast daoine aineolach a' cur sìos air a' Ghàidhlig, ach airson a' mhòr-chuid, tha Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a' sìor fhàs agus a' cuideachadh le bhith a' cumail a' chànan beò.

* tàthas – pìos leathar cruaidh ** làn an claignn – gu leòr nan cinn

Ceistean

1. **Paragraf 1:** Dè bhiodh a' tachairt do chlann a bhiodh a' bruidhinn Gàidhlig san sgoil sna seann làithean?
2. **Paragraf 2:** Thoir eisimpleir a tha a' sealltainn cho ìosal 's a bha Gàidhlig mar chuspair sna sgoiltean.
3. **Paragraf 3:** Dè tha an abairt “às dèidh strì mhòr” ag innse dhuinn mu cho furasta 's a bha e foghlam tro mheadhan na Gàidhlig a thòiseachadh?
4. **Paragraf 4:** A rèir na h-earrainn, dè tha ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig?
5. **Paragraf 5 & 6:** Carson a bha cuid sa choimhearsnachd a' gabhail dragh mu dheidhinn Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig?
6. **Paragraf 5 & 6:** Dè tha a' sealltainn nach leigeadh na daoine sin a leas a bhith iomagaineach?
7. **Paragraf 7:** Thoir dà eisimpleir de dhùbhlain a tha fhathast ann airson foghlam tro mheadhan na Gàidhlig.

Obair 2

Dèan rannsachadh air eachdraidh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig anns na sgoiltean faisg ort fhèin. (Bun-sgoil agus Àrd-sgoil)

Smaoinich air na puingeann a leanas:

An do ghluais e uair sam bith?

Cuin a thòisich e innte/annta?

Cia mheud sgoilear a tha air a dhol troimhpe?

Cia mheud sgoilear a tha innte/annta?

Bruidhinn ri tidsear agus/no seann sgoilear mu bhith an sàs ann an sgoil mar seo.

Is dòcha gum bi thu airson seo a chlàradh air an fhòn agad air neo le camara mòr.

Dèan coimeas còmhla ri sgoil eile le Gàidhlig ann an Alba. A bheil an àrd-sgoil agad a' tabhann chuspairean eile tro mheadhan na Gàidhlig?

A bheil tidsearan eile anns an sgoil agad aig a bheil Gàidhlig air neo ceangal ris a' Ghàidhealtachd?

Cia mheud àrd-sgoil ann an Alba a bhios a' teagasg tro mheadhan na Gàidhlig?

Cia mheud sgoilear a tha ann am foghlam tro mheadhan na Gàidhlig?

Is dòcha gun cleachd thu map airson na sgoiltean a shealltainn.

Cruthaich postair no làrach-lìn no bhidio goirid mun sgoil agadsa agus sgoil eile.

14 NA CUSPAIREAN AGAM

Dè na cuspairean a bhios an sgoil agad a' tabhann?

An aithne dhut a' Ghàidhlig airson a h-uile cuspair-sgoile a th' ann?

Obair 1

Mar bhuidheann, dèanaibh liosta dhiubh. Is dòcha gum bi agaibh ri coimhead san fhaclair no faighneachd dhan tidsear agaibh airson cuid a dh'fhaclan!

Obair 2

Dèan leth-bhreac den chlàr-àma agad agus lìon a-steach sa Ghàidhlig e.

Is dòcha gum bi aig an tidsear ri leth-bhreacan de chlàr-ama na sgoile a dhèanamh dhuibh. (Tha clàran-ama diofraichte aig a h-uile sgoil.)

	1	2	3	4	5	6
Diluain						
Dimàirt						
Diciadain						
Diardaoin						
Dihaoine						

Obair 3

Dèan sanasan Gàidhlig airson gach cuspair agus gach seòmar san sgoil. A bheil sanasan Gàidhlig san sgoil agad mar-thà?

Obair 3

Cuiribh ceistean air a chèile mu na clàran-ama agaibh, mar eisimpleir:

Dè tha againn feasgar Diardaoin?

Dè tha agad às dèidh àm lòn Dimàirt?

Cuin a tha Matamataig agad?

Dè tha agad a' chiad char madainn Diluain?

Feumaidh tu ceistean a chur air a h-uile neach sa bhuidheann. Feumaidh tu freagairt a thoirt. Thoir taing dha na daoine airson ceistean a fhreagairt.

15 A BHEIL ÒIDH AGAD ANN AM BEURLA?

Obair 1

Èist ri Cailean a' bruidhinn ris an tidsear mu na cuspairean aige am-bliadhna.

Freagair na ceistean a leanas nad leabhar.

1. Dè na cuspairean a tha Cailean a' dèanamh am-bliadhna?
2. Dè an cuspair as fheàrr leis?
3. Dè an cuspair as lugha le Cailean?
4. Tagh am freagairt ceart:

Chan eil e dèidheil air:

obair-dachaigh

sgrìobhadh

leughadh

5. Dè an dà spòrs air a bheil Cailean math?
6. Dè a bheachd air cuspairean Saidheans?
7. Carson a tha an sgoil a' còrdadh ris?

16 NA CUSPAIREAN AS FHEÀRR LEAM

Leugh an còmhradh seo agus freagair na ceistean a leanas air td 35.

Jennifer: Dè nach toigh leat anns an sgoil, Hannah?

Hannah: Tha sin furasta – Bith-eòlas. Tha gràin a’ bhàis agam air!

Jennifer: Ach carson? Tha e furasta agus tha thu math air!

Hannah: Tha, ach chan eil mi a’ smaoinneachadh gu bheil e inntinneach agus tha Mgr MacRath agam.

Jennifer: Obh obh! Tha mi a’ tuigsinn carson a-nis! Tha esan cho tioram, nach eil? Tha Miss Peters agamsa. Tha ise laghach. Dè an cuspair as fheàrr leat ma-thà?

Hannah: 'S fheàrr leam Fiosaigs.

Jennifer: Dè? Tha thusa neònach! Tha an cuspair sin fada ro dhoirbh. Tha tòrr Matamataig ann.

Hannah: Chan eil mise a’ smaoinneachadh gu bheil e cho doirbh sin, ach tha mi meadhanach math air Matamataig co-dhiù agus tha an tidsear math.

Jennifer: Uill chan eil mise a’ tuigsinn Matamataig no Fiosaigs idir, idir.

Hannah: Dè as toigh leat fhèin ma-thà, Jennifer?

Jennifer: Hmm cha toigh leam mòran! Tha Eaconamas Dachaigh ceart gu leòr agus tha mi meadhanach math air Ealain agus Eachdraidh.

Hannah: Tha thusa a’ dèanamh Fraingis, nach eil?

Jennifer: Tha.

Hannah: A bheil sin a’ còrdadh riut?

Jennifer: Chan eil mi uabhasach measail air, ach tha e furasta gu leòr. 'S fheàrr leam Gàidhlig oir tha e nas fhasa.

Hannah: Cò an tidsear a th’ agad airson Beurla?

Jennifer: Huh! Miss Pheutan. Tha i cho greannach!

Hannah: Chan eil mise uabhasach measail air Beurla nas motha. Tha tòrr sgrìobhaidh ann.

Jennifer: A Dhaibhidh, dè do bheachd-sa? Tha thu uabhasach sàmhach. Dè tha ceàrr ort?

Daibhidh: Is lugh’ orm Eòlas Pearsanta is Sòisealta! Cha toigh leam a bhith a’ bruidhinn!

Jennifer: Ò. Ceart gu leòr.

1. Dèan liosta de na cuspairean a tha a' nochdadh sa chòmhradh. Tha deich ann.
2.
 - a) Dè an cuspair as lugha air Hannah?
 - b) Carson a tha seo neònach le Jennifer?
 - c) Dè an dà adhbhar a th' aig Hannah airson a beachd?
3.
 - a) Dè beachd Jennifer air Mgr MacRath?
 - b) Dè an cuspair as fheàrr le Hannah?
 - c) Dè an dà rud a chanas Jennifer mun chuspair sin?
 - d) Ciamar a tha Hannah a' cur taic ris an taghadh aice?
4.
 - a) Dè na cuspairean air a bheil Jennifer meadhanach math?
 - b) Dè a beachd air Gàidhlig agus Fraingis?
5. Thoir fiosrachadh mu dheidhinn Miss Pheutan.
6. Carson nach eil Daibhidh air bruidhinn?

17 TAISBEANADH

Tha thu a-nis a' dol a bhruidhinn ri caraaid mu na cuspairean sgoile agad. Smaoinich air a h-uile cuspair a bhios tu a' dèanamh.

Bidh do charaid gad mheasadh. Feumaidh tu bruidhinn airson 1-2 mhionaid mu na cuspairean agad. Gheibh thu deich mionaidean airson ullachadh a dhèanamh. Faodaidh tu notaichean goirid a chur ri chèile.

Bidh do charaid gad mheasadh air na puingean a leanas:

- **An robh iad soilleir agus siùbhlach san dòigh air an robh iad a' bruidhinn?**
- **Ma bha iad a' stad, an do lean iad orra gun cus trioblaid?**
- **An tug iad adhbhar airson nam beachdan aca?**
- **An do rinn iad coimeas eadar cuspairean?**
- **An do chleachd iad diofar bhuadhairean airson bruidhinn air na diofar chuspairean?**
- **An do chleachd iad atharraichean buadhair mar glè, uabhasach no fhèin?**
- **An do sheachain iad Beurla a chleachdadh?**

Bidh do charaid a' toirt dhut comhairle às dèidh làimh air cho math 's a rinn thu a rèir nan slatan-tomhais.

Feumaidh tu èisteachd ris an neach a bhios a' bruidhinn agus feumaidh tu innse dhaibh aon rud a rinn iad math agus aon rud a dh'fheumas iad a leasachadh an-ath-thuras a bhios iad a' bruidhinn air cuspair.

Faclan Feumail airson bruidhinn air an sgoil

Tha/Chan eil mi a' smaoinichadh gu bheil...	Tha ... nas fheàrr/nas miosa na...
... furasta gu leòr	nas fhasa (na)
... fada ro dhoirbh	nas dorra (na)
... caran doirbh	Tha ... a' còrdadh rium gu mòr
... ceart gu leòr	Chan eil ... a' còrdadh rium idir
... sgoinneil!	Chan eil mi ga thuigsinn
... cho tioram	Tha mi sgìth dheth
... gu math inntinneach	Bidh mi toilichte sgur dheth
... an tidsear laghach/crosta/èibhinn	Cha d' fhiach...
... mi meadhanach math air...	Tha/Chan eil mi uabhasach measail air...
Tha ùidh mhòr agam ann an...	Tha gràin agam air...
Tha cus obrach ann	'S beag orm.../'S lugh' orm...
'S e ... an cuspair as fheàrr leam	Tha tòrr sgrìobhaidh ann an Dràma

18 CĀNAN GNĒ!

Tha gnè (fireann no boireann) aig gach ainmear anns a' Ghàidhlig. Tha seo a' toirt buaidh air iomadh rud – mar a bhios am facal ag atharrachadh ann an diofar thuisèalan agus mar a bheir e buaidh air buadhairean. Cuidichidh an earrann seo thu gu bhith ag aithneachadh mar a bhios seo ag obrachadh.

Obair 1

A bheil na facail seo boireann no fireann? Comharraich iad le b no f. Carson a bha thu a' smaoineachadh sin?

- balach
- uinneag
- nighean
- bodach
- làmh
- tarbh
- rionnag
- ailbhean
- cailleach

Obair 2

Cuir na faclan seo sa chlàr. Faodaidh sibh seo a dhèanamh ann an càraid.

☐ bò	☐ cloc	☐ mòinteach	☐ grian
☐ cù	☐ drochaid	☐ bradan	☐ slat
☐ uinneag	☐ clàrsach	☐ pìobaireachd	☐ bràigh
☐ camanachd	☐ Albannach	☐ bùidsear	☐ duilleag
☐ làmh	☐ iuchair	☐ sgrìobhaiche	☐ dùn
☐ sùil	☐ glas	☐ coimpiutair	☐ sanas
☐ bàta	☐ sgoil	☐ fear	☐ gealach
☐ seòl	☐ beinn	☐ boireannach	

Fireann	Boireann

Ciamar a tha fios agad a bheil facal fireann no boireann?

'S e a' chiad fhreagairt gum bi fios agad on a bhith ga chleachdadh. Ach uaireannan, gheibh thu facail air nach robh thu eòlach roimhe.

1. Gnè a' chuspair

An e ainm rudeigin a tha fireann?

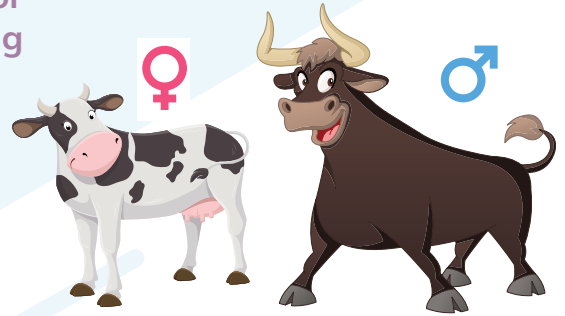
Iain Beag Màiri Bheag

Mar eisimpleir, tha am facal tarbh fireann

agus tha am facal bò boireann.

an tarbh mòr
am fear mòr

a' bhò mhòr
an tè bheag

Thoir an aire... tha am facal “boireannach” fireann!

2. Obraichean

Tha obraichean a bha gu traidiseanta air an dèanamh le fir fireann agus a' chuid a bha air an dèanamh le boireannaich boireann. Chan eil seo a' ciallachadh nach fhaod daoine o ghnè eile an dèanamh! Gu math tric, thèid 'ban' a chur aig toiseach dreuchd gus am bi fios agad gur e boireannach a bha ga dhèanamh gu traidiseanta.

banaltram – boireann

bànrigh – boireann

Tha am facal nurs ann a-nis ga chleachdadh an àite banaltram.

3. Faclan sònraichte

Tha a' chuid seo an-còmhnaidh fireann – craobhan, eileamaidean, ràithean, làithean, meatailtean, dathan, glasraich, deochan.

an darach

an t-uisge

an geamhradh

an t-òr

an dearg

an curran

an leann

Tha iad seo an-còmhnaidh boireann –
Dùthchannan, nithean sna speuran, ionnsramaidean ciùil agus
galaran

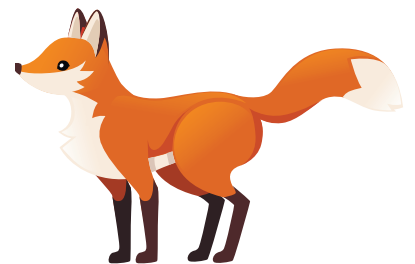
a' Ghearmailt
a' ghrian
a' chlàrsach
a' ghriùthlach

Tha a' mhòr-chuid de dh'fhaclan a' crìochnachadh le -air, -a,
-ach, -adh, -iche, -(e)an, -as fireann.

sgìobair
bàta, bata
sionnach
òran
preas
achadh

Tha a' mhòr-chuid de dh'fhaclan a' crìochnachadh le -e, -ag,
-lann agus -achd boireann.

teine
caileag
clann
caismeachd
pìobaireachd
sgeulachd

Ma tha an fhuaimreag mu dheireadh leathann (a, o, u) seach caol
(e, i), gu math tric tha am facal fireann.

- ♀ iuchair – boireann
- ♂ An t-luchar – fireann
- ♂ an t-eilean – fireann
- ♀ an innis – boireann
- ♂ cnoc – fireann
- ♀ beinn – boireann

Obair 3

A-nis agus thu air sùil a thoirt air na riaghailtean, cuir na faclan seo dhan chlàr. Faodaidh sibh seo a dhèanamh ann an càraid.

tarbh
piseag
doras
bàrdachd
cas
ceann
long
ràmh

uair
druim
pìob
Sasannach
cidhe
crann
oilthigh
sgùrr

allt
sgadan
port
dotair
leughadair
luchag
tè
cailinn

reul
rionnag
bruthach
caileag
daolag
tuathanas
soidhne
pòg

Fireann	Boireann

19 CÀNAN

GNÈ AGUS BUADHAIREAN

Seall air mar a tha gnè a' toirt buaidh air an alt agus air a' bhuidheann
Mar eisimpleir:

Fireann An t-Eilean Mòr, Am Bodach Dall, An Cladach Glas,
An Taigh Dearg

Boireann A' Bheinn Mhòr, A' Chailleach Dhall, An Tràigh Gheal,
An t-Sròn Dhearg

Obair 1

Cuir am buadhair 'beag' agus an t-alt ris na faclan a leanas.

ainmearan fireann

- balach
- clachan
- each
- eilean
- fraoch
- saor

ainmearan boireann

- caileag
- faoileag
- oiteag
- sùil

Coimhead air mar a tha na h-ainmearan seo ag obrachadh le alt agus buadhair.

ainmearan fireann

balach	am balach beag
clachan	an clachan beag
each	an t-each beag
eilean	an t-eilean beag
fraoch	am fraoch beag
saor	an saor beag

ainmearan boireann

caileag	a' chaileag bheag
faoileag	an fhaoileag bheag
oiteag	an oiteag bheag
sùil	an t-sùil bheag

Carson a tha gnè cudromach?

Mar a chì thu, tha gnè a' ciallachadh tòrr a thaobh mar a tha facal ag obrachadh, an dà chuid leis fhèin agus mar a bheir e buaidh air faclan eile.

1. Bidh gnè a' toirt buaidh air mar a tha am facal ag atharrachadh leis an alt.

sùil – an t-sùil ♀ (boireann)

sionnach – an sionnach ♂ (fireann)

2. Bidh faclan boireann a' sèimheachadh bhudhairean (agus a' cur 'h' ann far an gabh sin dèanamh.) ach cha bhi faclan fireann sa chiad dol a-mach.

uinneag mhòr
caora dhubh

doras mòr
each donn

Obair 2

Cuir am buadhair 'mòr' agus an t-alt ris na faclan a leanas. Thoir an aire air gnè!

balla

cupa

eadar-lìon

Èireannach

leabhar

oisean

saoghal

cailleach

òinseach

sròn

Bidh gnè cuideachd a' toirt buaidh air mar a bhios an t-ainmear ag atharrachadh anns na tuisealan tabhartach agus ginideach. Bidh barrachd a' nochdadh mun seo anns an aonad **An Saoghal Nàdarra.**

am bòrd (f) – Tha an truinnsair air a' bhòrd

a' chreag (b) – Tha an t-eun air a' chreig

an uinneag (b) – Dh'fhàg mi mo sporan ri taobh na h-uinneig.

an t-each (f) – Bha mi a-muigh sa mhadainn a' biathadh an eich.

an t-sròn (b) – Bhuail am ball e air an t-sròin.

an sionnach (f) – Mharbhadh na cearcan leis an t-sionnach.

a' chailleach (b) – Bha mi thall aig taigh na caillich a-raoir.

an caiptean (f) – Bha sluagh mòr ann airson tiodhlacadh a' chaiptein.

Chithear seo cuideachd ann an ainmean-àite. A-rithist bidh tòrr mun seo anns an aonad **An Saoghal Nàdarra**.

Creag an t-Sionnaich

Taigh na Caillich

Eilean an Eich

Rubha a' Chaiptein

20 A' DOL AIR ADHART...

Mar a bhios tu a' gluasad air adhart san sgoil, bidh agad ri cuspairean a thaghadh. Bidh thu a' smaoinichadh air iomadh rud nuair a bhios seo a' tachairt; dè tha thu an dùil a dhèanamh mar obair, dè bu toigh leat a dhèanamh aig an oilthigh no sa cholaiste, no dìreach na tha a' còrdadh riut no dè nach eil.

Seo trì earrannan o sgoilearan nas sine a' bruidhinn air cò ris a tha e coltach sa cheathramh bliadhna.

Leugh **dà** earrann.

Freagair na ceistean air an dà earrann a thagh thu.

- a. Càit a bheil na sgoilearan a' fuireach?
- b. Dè na sgoiltean sa bheil iad?
- c. Thoir fiosrachadh air aon chuspair as toigh leatha/a chòrdas riutha.
- d. Thoir fiosrachadh air aon chuspair nach toigh leatha/nach còrd riutha.
- e. Thoir fiosrachadh air na tha iad an dùil a dhèanamh an-ath-bliadhna.
- f. Smaoinich air dè chòrdadh riut a dhèanamh san àm ri teachd. Dè an obair a bu toigh leat a dhèanamh? Càit an rachadh tu dhan oilthigh no dhan cholaiste mar eisimpleir? Sgrìobh earrann ghoirid air dè chòrdadh riut a bhith a' dèanamh ann an deich bliadhna eile.

1

Màiri NicIllEathain

Hi! Is mise Màiri NicIllEathain. Tha mi còig-deug agus tha mi air a' cheathramh bliadhna ann an Àrd-sgoil a' Phluic. Tha mi a' fuireach ann an Loch Carrann agus a' dol dhan sgoil air a' bhus. Is toigh leam a bhith a' fuireach ann an Loch Carrann agus tha an sgoil a' còrdadh rium. Chan eil ach trì cheud sgoilear anns an sgoil agam, ach tha mi a' smaoinichadh gu bheil i mòr gu leòr.

Am-bliadhna, tha mi a' dèanamh Beurla, Matamataig, Gàidhlig, Ealain, Ceòl, Eachdraidh agus Ceimigeachd.

Tha mi a' smaoinichadh gu bheil mi meadhanach math air Beurla agus Matamataig, ach chan eil iad a' còrdadh rium. Tha mi nas fheàrr air Gàidhlig, Ealain agus Ceòl. Tha iad nas fhasa na Beurla agus Matamataig co-dhiù! Tha ùidh mhòr agam ann an Ceòl. 'S urrainn dhomh a' chlarsach a chluich agus is toigh leam seinn.

Chan eil mi uabhasach measail air Eachdraidh. Chan eil mi a' smaoinichadh gu bheil e inntinneach. 'S e Ceimigeachd an cuspair as dorra, tha mi a' smaoinichadh. Chan eil mi ga thuigsinn agus bidh mi toilichte sgur dheth.

An-ath-bhliadhna tha mi 'n dùil Gàidhlig, Ealain agus Ceòl a dhèanamh. Feumaidh mi Beurla agus Matamataig a dhèanamh cuideachd. Tha mi ag iarraidh a dhol dhan oilthigh ann an Glaschu agus Ealain a dhèanamh. Chan eil mi a' dol a dhèanamh Ceimigeachd no Eachdraidh.

2

Màrtainn MacIlleDhuibh

Halò. 'S e Màrtainn an t-ainm a th' orm – Màrtainn MacIlleDhuibh agus 's ann à Leòdhas a tha mi. Tha mi gu bhith sia-deug anns a' Ghiblean agus tha mi air a' cheathramh bliadhna ann an Sgoil MhicNeacail ann an Steòrnabhagh. Tha mi a' fuireach ann an Càrlabhagh. Chan eil Càrlabhagh faisg air an sgoil agus feumaidh mi a dhol dhan sgoil air bus.

Chan eil mi uabhasach dèidheil air an sgoil, ach chan eil mi a' smaoineachadh gu bheil i doirbh agus tha na tidsearan laghach gu leòr.

Am-bliadhna tha mi air Beurla, Matamataig, Gàidhlig, Fiosaigs, Teicneòlas, Cruinn-eòlas agus Coimpiutaireachd a dhèanamh.

Cha toigh leam Beurla idir oir tha cus sgrìobhaidh ann agus chan eil mi a' smaoineachadh gu bheil Gàidhlig, Cruinn-eòlas no Fiosaigs inntinneach idir. Tha Matamataig agus Coimpiutaireachd furasta gu leòr agus tha ùidh mhòr agam ann an Teicneòlas.

Dè tha mi a' dol a dhèanamh an-ath-bhliadhna? Obair! Tha mi 'n dùil an sgoil fhàgail agus gheibh mi obair còmhla ri m' athair. 'S e saor a th' ann.

3

Seòna Mhoireasdan

Hi. Is mise Seòna Mhoireasdan agus 's ann às a' Choingheal a tha mi. Tha mi sia-deug agus tha mi air a' cheathramh bliadhna ann an Àrd-sgoil an Òbain. Tha an sgoil ceart gu leòr, ach tha tòrr obair-dachaigh agam am-bliadhna!

Bidh mi a' dèanamh Eaconamas Dachaigh, Bith-eòlas, Fraingis, Teicneòlas, Matamataig, Beurla agus Nuadh-eòlas.

'S fheàrr leam Eaconamas Dachaigh oir tha ùidh mhòr agam ann an còcaireachd agus tha mi a' smaoinichadh gu bheil an tidsear glè mhath. Chan eil Fraingis a' còrdadh rium idir. Tha mi a' smaoinichadh gu bheil e fada ro dhoirbh. Chan eil mi ga thuigsinn idir. B' fheàrr leam gun do lean mi orm le Gàidhlig. Chan eil mi ro dhona air Teicneòlas no Bith-eòlas.

Chan eil mi measail air Nuadh-eòlas idir. Chan eil e doirbh, ach tha mi a' smaoinichadh gu bheil e cho tioram! Tha gràin agam air an tidsear cuideachd! Tha Beurla agus Matamataig ceart gu leòr ach chan eil mi ro mhath orra.

An-ath-bhliadhna tha mi 'n dùil an sgoil fhàgail. Tha mi ag iarraidh obair ann an taigh-bìdh no ann an taigh-òsta anns an Òban.

21 SGOIL CHIÙIL NA GÀIDHEALTACHD

Leugh an earrainn seo mu sgoil gu math sònraichte air a' Ghàidhealtachd agus freagair na ceistean.

Dh'fhosgail Sgoil Chiùil na Gàidhealtachd anns a' bhliadhna dà mhìle ann an Àrd-sgoil a' Phluic. Bidh sgoilearan bho air feadh na h-Alba a' dol dhan sgoil. Tha iad uabhasach tàlantach ann an ceòl traidiseanta agus seinn.

Bidh mu thrì cheud sgoilear a' dol gu Àrd-sgoil a' Phluic agus tha mu fhichead 's a trì dhiubh sin anns an sgoil chiùil cuideachd. Bidh na tidsearan a' tighinn dhan sgoil bho air feadh na h-Alba. 'S e seinneadairean agus cluicheadairean proifeiseanta a th' annta agus tha iad uile gu math ainmeil.

Feumaidh na sgoilearan ciùil a dhol gu clasaichean àbhaisteach a h-uile latha, ach bidh iad cuideachd a' faighinn deich uairean a thìde de chlasaichean ciùil a h-uile seachdain. Cuideachd, feumaidh iad a bhith ag obair air an ionnsramaid/an t-seinn aca airson dà uair a thìde a h-uile h-oidhche. Tha iad uabhasach trang!

Às dèidh na sgoile, agus air an deireadh-sheachdain, bidh na sgoilearan a' cluich agus a' seinn aig consairtean agus cèlidhean agus, a h-uile bliadhna, bidh iad a' falbh air turas-ciùil còmhla timcheall Alba.

Gach bliadhna bidh na sgoilearan ann an Sgoil Chiùil na Gàidhealtachd a' dèanamh clàr. Seo cuid de na clàran a rinn iad. Tha ainmean inntinneach orra!

- First Class
- Aye Spy
- Three Cheese and a Teaburger
- Now That's What I Ceòl Music
- May The 4th Be With You
- We're A Case The Bunch Of Us

Feumaidh na sgoilearan dà rud ionnsachadh às na leanas: a' phìob, an fhidheall, a' chlàrsach, piàna/ meur-chlàr, òrain Ghàidhlig, an duiseal, an giotàr no an fhìdeag

Bidh iad cuideachd ag ionnsachadh eachdraidh ceòl traidiseanta agus mar a nì iad clàradh ann an stiùidio.

Ma tha thu ag iarraidh a dhol gu Sgoil Chiùil na Gàidhealtachd:

Feumaidh tu...

- a bhith a' fuireach ann an Alba.
- a bhith fìor mhath air ceòl traidiseanta no seinn.
- sealltainn cho math 's a tha thu air cluich/seinn.

Gach bliadhna, bidh tòrr sgoilearan a' cur a-steach airson Sgoil Chiùil na Gàidhealtachd, ach chan eil e furasta faighinn a-steach.

Uaireannan bidh sgoilearan a' tòiseachadh ann an Sgoil Chiùil na Gàidhealtachd air a' chiad bhliadhna, ach bidh tòrr dìreach a' tighinn air a' chòigeamh agus agus air an t-siathamh bliadhna.

Bidh na sgoilearan a' fuireach ann an ostail na sgoile. Faodaidh iad a dhol dhachaigh air an deireadh-sheachdain, ach uaireannan bidh iad ro thrang le consairtean agus cèilidhean!

Ma tha ùidh agad fhèin anns an sgoil seo, gheibh thu fiosrachadh agus foirm-iarrtais air an eadar-lìon air www.musicplockton.org

1. Cuin a dh'fhosgail Sgoil Chiùil na Gàidhealtachd?
2. Dè an àrd-sgoil ris a bheil i ceangailte?
3. Cò às a tha na sgoilearan a' tighinn?
4. Cia mheud sgoilear a bhios a' dol dhan sgoil-chiùil?
5. Dè thathar ag ràdh mu na tidsearan?
6. Thoir iomradh air seachdain àbhaisteach do sgoilear san sgoil-chiùil.
7. Dè na gnìomhan anns am bi sgoilearan an sàs às dèidh na sgoile agus air an deireadh-sheachdain?
8. Càit an tèid na sgoilearan air chuairt gach bliadhna?
9. Dèan liosta dhen a h-uile ionnsramaid agus dòigh-chluiche as urrainn do sgoilearan ionnsachadh.
10. Dè an dà chuspair eile a bhios sgoilearan ag ionnsachadh?
11. Dè na trì rudan a dh'fheumas tu airson faighinn a-steach dhan sgoil?
12. Cuin a thòisicheas a' mhòr-chuid a' dol dhan sgoil?
13. Càit am bi sgoilearan a' fuireach tron t-seachdain? Carson nach bi iad a' dol dhachaigh uaireannan?
14. Ma tha ùidh agad a dhol dhan sgoil, dè nì thu?

22 LITIR IARRTAIS

A' leantainn an stiùiridh gu h-ìosal, fiù 's mura bheil thu math air ceòl no seinn, faodaidh tu na slatan-tomhais anns an earrainn air td 48/49 a leantainn agus iarrtas a dhèanamh airson àite aig Sgoil Chiùil na Gàidhealtachd.

An Ceannard

Sgoil Chiùil na Gàidhealtachd

Am Ploc

Loch Aillse

N52 8Tu

SEÒLADH

24 An Dàmhair

CEANN-LÀ

A Charaid Chòir,

FOIRMEIL

Is mise... agus tha mi airson a bhith nam sgoilear aig Sgoil Chiùil na Gàidhealtachd.

Tha mi a' coimhead air adhart ri cluinntinn bhuaibh.

Mise le meas,

DÙRACHD

23 AN SGOIL AGAMSA AGUS AN SGOIL AGADSA

Tha thu a' dol a sgrìobhadh post-dealain gu sgoilear ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig ann an sgoil eile ann an Alba. Cleachd na leanas:

- Dè an t-ainm a tha ort? Dè an aois a tha thu? Càit a bheil thu a' fuireach?
- Inns dhaibh mu na cuspairean agad.
- Inns dhaibh mu na goireasan san sgoil agad – tallachan-spòrs, coimpiutairean is eile.
- Ciamar a bhios tu a' siubhal dhan sgoil agus dè cho fad 's a bhios seo a' toirt?
- Fiosrachadh sam bith eile a tha iomchaidh.

Leugh an eisimpleir a dh'ullaich Ruairidh air td 52.

A charaid chòir,

Is e Ruairidh Moireasdan an t-ainm a tha orm, tha mi dà bhliadhna dheug a dh'aois agus tha mi a' fuireach ann am Baile a' Chàirn. Tha mi a' dol gu Àrd-sgoil Bhaile a' Chàirn agus tha mi anns a' chiad bhliadhna.

Anns an sgoil bidh mi a' dèanamh mòran chuspairean. Is e teicneòlas an cuspir as fheàrr leam oir is toigh leam a bhith ag obair le mo làmhan. Is fìor thoigh leam spòrs cuideachd air sgàth 's gu bheil mi craite mu bhall-coise. Is fheàrr leam Obar Dheathain, Manchester United agus Barcelona. Cò na sgiobaidhean as fheàrr leat fhèin?

Tha Gàidhlig ceart gu leòr. Tha an tidsear agam laghach agus is toigh leam a bhith a' bruidhinn Gàidhlig. Is beag orm coimpiutaireachd ge-tà, tha e cho tioram agus ràsanach! Ach 's e Beurla an cuspair as lugha orm. Tha mi a' smaoinneachadh gu bheil an tidsear againn uabhasach grod. Tha i an-còmhnaidh feargach agus bidh i ag èigheachd fad na h-ùine.

Tha an sgoil agam reusanta mòr. Tha mu sheachd ceud sgoilear innte agus mu chaogad tidsear. Is e sgoil aosta a th' innte le mòran thogalaichean. Tha an talla-spòrs mòr, agus tha amar-snàmh againn cuideachd. Bidh sinn a' cruinneachadh airson aiseamblaidhean ann an talla na sgoile. Tha pàirc phlastaig ann airson ball-coise agus pàirc fheòir airson rugbaidh. Chan eil na coimpiutairean againn uabhasach math. Tha iad cho slaodach. Tha iad ag ràdh gum bi sinn a' faighinn choimpiutairean ùra, ach chan eil mi gan creidsinn.

Tha mise a' fuireach mu dheich mìle on sgoil air an dùthaich, agus mar sin feumaidh mi tighinn air a' bhus a h-uile madainn. Uaireannan gheibh mi lioft bho mo mhàthair oir bidh ise ag obair aig an ospadal faisg air an sgoil.

Tha an sgoil a' còrdadh rium gu ìre ach chan eil i cho math sin!

Taing airson leughadh. Tha mi a' coimhead air adhart ri cluinntinn bhuat.

Mise le meas,

Ruairidh.

An Sgoil anns na Seann Làithean

Hi. Ciamar a tha a' dol dhut? Mar a chunnaic sinn na bu thràithe anns an aonad seo, bha an sgoil gu math diofraichte anns na seann làithean (nuair nach robh cead Gàidhlig a bhruidhinn is eile). Is e rud eile a tha gu math diofraichte an-diugh nach eil an uimhir de chlann a' falbh on dachaigh agus a' fuireach ann an ostailean (ged a tha feadhainn ga dhèanamh fhathast, mar eisimpleir sa Phloc.)

Bha an cleachdadh seo gu math cumanta air a' Ghàidhealtachd anns an àm a dh'fhalbh, gu h-àraidh nuair a bha an cothrom aig balaich agus nigheanan an sgoil fhàgail aig ceithir-deug. (Smaoinich!). Ma bha thu ag iarraidh leantainn ort le foghlam, gu h-àraidh ma bha thu airson a dhol gu colaiste no oilthigh, dh'fheumadh tu a dhol dhan sgoil ann am baile mòr mar an t-Òban, Port Rìgh, Ceann a' Ghiùthsaidh, Inbhir Nis, Goillspidh no An Gearastan.

Bha seo uabhasach doirbh dhan chloinn, agus anns na h-earrannan leughaidh agus na h-earrannan èisteachd a bhios tu a' faighinn an seo, gheibh thu a-mach mu na duilgheadasan a bha aig a' chloinn. Bha e doirbh dha na teaghlaichean, agus dha na coimhearsnachdan cuideachd. Bha cuid de theaghlaichean a' gluasad air fad gus nach biodh iad gan dealachadh. Is e sin a rinn na pàrantan aig Calum is Ruairidh MacDhòmhnaill on chòmhlán Runrig, agus pàrantan Aonghais Phàdraig Chaimbeil, an sgrìobhadair ainmeil.

Le meas,

Goiridh

24 RO ÒG A' FÀGAIL NA DACHAIGH

Leugh an earrann a leanas agus freagair na ceistean air td 55.

Dh'fhàg mi 'n taigh 's gun mi ach dà bhliadhn' deug ann an 1942. Cha robh àrd-sgoiltean sna h-Eileanan a Deas. Ann an Uibhist a Tuath bha foghlam chun na treas bliadhna ri fhaighinn ann an Sgoil Cheann a' Bhàigh, sia mìle deug bho mo dhachaigh. Cha robh còmhhdail ann, cha robh guth air bus na sgoile agus b' fheudar dhomh loidseadh fhaighinn. An-dràsta 's a-rithist gheibhinn dhachaigh aig an deireadh-sheachdain le siubhal air mo bhaidhsagal.

An uair sin, rinn mi air Àrd-sgoil Phort Rìgh far am b' e mo dhachaigh, fad trì bliadhna, ostail airson leth-cheud balach. Bha ostailean ann an Inbhir Nis agus anns a' Ghearasdan. Anns an Òban bha ostail ann dha na caileagan, ach dh'fheumadh na gillean às na sgìrean mun cuairt, mar Àird nam Murchan, àite-fuirich fhaotainn ann an loidseadh fad sia bliadhna, rud a dh'fhàg teaghlaichean ann am breislich.

B' e sgaradh daor cosgail a bha an sin. Anns na h-ostailean, b' e dà thidsear, mar bu trice, nach robh pòsta agus aig nach robh eòlas air togail chloinne, a bha a' gabhail àite nam pàrant.

Bha càirdeas, àbhachdas agus fealla-dhà eadar na balaich ann an ostail Eilginn ann am Port Rìgh, ach chaidh an dàimh a bu chòir a bhith eadar sean agus òg anns na coimhearsnachdan às an t-sealladh.

Is gann gun cluinneadh tu facal Gàidhlig anns na h-ostailean. Ged a bha làn an claiginn aig a' chuid mhòr de ghillean Bhaile Phort Rìgh, cha toireadh tu facal asta le greimire. Bha na balaich às na h-Eileanan a-muigh buailteach Beurla a chleachdadh cuideachd.

B' e sin an call. Cainnt mo mhàthar.

(An t-Albannach, 4 Am Faoilleach 2014)

1. Carson a bha e doirbh do sgoilearan faighinn do Sgoil Cheann a' Bhàigh?
2. Dè tha ag innse dhuinn nach d' fhuair an sgrìobhadair dhachaigh ro thrìc?
3. Dè an duilgheadas a bh' aig gillean a bha a' dol dhan àrd-sgoil san Òban?
4. Tha an sgrìobhadair ag innse dhuinn mu na tidsearan a bhiodh a' coimhead às an dèidh san ostail.

Saoil dè na trioblaidean a dh'fhaodadh a bhith ann mura robh teaghlachan aig na tidsearan seo?

5. Ciamar a bha na balaich san ostail a' faighinn air adhart? Cleachd fianais on earrann.
6. Tha an sgrìobhadair a' bruidhinn air mar a thug na h-ostailean droch bhuidh air a' Ghàidhlig. Mìnich na h-abairtean seo agus dè tha iad a' ciallachadh nad fhaclan fhèin:

“Làn an claiginn”

“Cha toireadh tu facal asta le greimire”

7. Leugh an tìotal agus an earrann a-rithist. Saoil dè an seòrsa beachd a tha aig an sgrìobhadair air mar a bha clann a' falbh dha na h-ostailean? An e call no buannachd a bh' ann?

25 OSTAIL PHORT RÌGH

Cluinnidh tu dà earrann leis a' chraoladair Ghàidhlig Ailean Caimbeul. Ann an Earrann 1, tha e a' bruidhinn ri Murchadh Peutan agus san dàrna earrann ri Catrìona Fhriseal mu bheatha ann an ostail Phort Rìgh.

Èist riutha agus freagair na ceistean.

Obair 1

Earrann 1

1. Ciamar a bha Murchadh a' faireachdainn a bhith a' fàgail na sgoile?
2. Dè an rud mì-mhodhail a bhiodh a' chlann a' dèanamh san ostail a rèir Ailein?
3. Dè tha ag innse dhuinn gun robh e duilich a charaidean san ostail fhàgail?

Earrann 2

1. Carson a bha na balaich san ostail nas fheàrr dheth a rèir Catrìona?
2. Dè na cothroman airson spòrs a bhiodh na nigheanan a' faighinn?
3. Dè bhiodh a' tachairt nuair a bha feadhainn a' dol dhan taigh-dhealbh?

Obair 2

Sgrìobhadh Pearsanta – Leabhar-latha

Sgrìobh earrann airson do leabhar-latha mar gun robh thu nad sgoilear a' fuireach ann an ostail anns a' bhaile mhòr.

- Dè bhiodh tu ag ionndrainn on dùthaich?
- Cò bhiodh tu ag ionndrainn?
- Dè na rudan a rinn thu an-diugh?
- Cuimhnich nach robh an teicneòlas a tha againn an-diugh aca aig an àm ud.

PORTREE HOSTEL PIC NEEDED

26 CÀNAN

RO-RIOCHDAIREAN 2 - RI, DO, ANN

Thug sinn sùil air ro-riochdairean roimhe. Seo trì eile a tha cumanta.

Thug Calum breab **do** dh'Aonghas nuair a thug Aonghas buille **dha**.

An urrainn **do** Mhàiri seinn?

Chan urrainn **dhi** idir seinn; tha i sgreataidh!

An robh thu a' bruidhinn **ri** Màiri fhathast?

Bu chòir dhut bruidhinn **rithe**.

Nach e luchd-smàlaidh a th' **ann an** Iain agus Elaine?

Chan e, 's e poilis a th' **annta**.

	ri	do	ann
mi	rium	dhomh	annam
thu	riut	dhut	annad
e	ris	dha	ann
i	rithe	dhi	innte
sinn	rinn	dhuinn	annainn
sibh	ribh	dhuibh	annaibh
iad	riutha	dhaibh	annta

Obair 1

Sgrìobh na h-abairtean seo nad leabhar agus lìon na beàrnan leis a' chruth cheart den ro-riochdair.

1. An do bhruidhinn Mairead (ri; thu) _____ mu dheidhinn an t-suidheachaidh?
2. A bheil thu ag iarraidh tiogaid airson a' chèilidh. Chan urrainn (do; mi) _____ a dhol ann.
3. An tug thu (do;mi) _____ an t-airgead sin fhathast?
Thug mi (do;thu) _____ e Dihaoine sa chaidh. Nach eil cuimhne (aig;thu) _____?
4. Cha robh mi ag èisteachd (ri;i) _____. Dè thuirt i?
5. Nuair a bha mi beag, bha mi airson a bhith coltach (ri:iad) _____.

7. Dè an obair a tha (aig; sibh) _____? 'S e tidsearan Gàidhlig a th' (ann; sinn) _____.
8. Cha bu chòir (do; sinn) _____ a bhith a' fuireach ro fhada. Chì iad sinn.
9. Bhruidhinn iad (ri; mi) _____ a-raoir. Tha agallamhan ann Dihaoine, ach chan urrainn (do; mi) _____ a dhol ann oir tha mi a' dol air làithean-saora.
10. 'S e clachair a th' (ann; thu) _____. An urrainn (do; thu) _____ mullach an taighe agam a charadh? 'S e pròiseact mòr a th' (ann; e) _____.

Obair 2

Atharraich na seantansan anns an leabhar gus am bi iad a' cleachdadh ro-riochdairean a-mhàin.

1. 'S e dùthaich bhrèagha àlainn a th' **anns an Ungair**.
2. Bha Murchadh cho coltach **ri a sheanair**.
3. Dh'fheuch mi bruidhinn **ris na tidsearan**, ach bha iad ro fheargach.
4. Dh'fhàg am bodach a' chroit **aig an teaghlach** nuair a bhàsaich e o chionn deich bliadhna.
5. "A Chalum, a bheil thu ag èisteachd **ri do mhàthair**? 'S e boireannach ciallach a tha **nad mhàthair!**"
6. "Chan urrainn **thusa agus mise** fàgail fhathast. Cha do bhruidhinn sinn **ri bean na bainnse.**"
7. Tha Barabal **anns an leabaidh**.
8. "Cò bha siud a bha a' trod **ri Dòmhnall agus Peigi**?" "Ò b' e siud an t-seanmhair **aig Dòmhnall agus Pèigi**. Cha bu chòir do **Dhòmhnall agus do Pheigi** a bhith a' cluich ri taobh an rathaid."
9. "'S e amadain a th' **ann an Ruairidh agus Calum agus Caomhain.**"
10. Thug mi gealladh-pòsaidh **do Mhairead**, ach cha do chùm i **ris a' ghealladh**.

27 BRÙ-DHEARG

Leugh an sgeulachd a leanas agus freagair na deich ceistean mar a tha iad a' nochdadh tron sgeulachd.

Brù-dhearg

Is e brù-dhearg am far-ainm a bh' aig na sgoilearan air Miss Robinson. An-uiridh bha Mgr Robertson a' teagasg clas a còig agus bha Miss Robinson a' teagasg clas a sia, 's bhiodh a h-uile duine a' measgachadh nan ainmean aca. Robert. Robin. Bha iad eadar-dhealaichte. Carson a bha sin cho duilich? Ach nuair a thàinig Miss Robinson dhan sgoil aon latha a' cosg geansaidh dearg fo sheacaid dhonn, thuirt cuideigin – agus a-nis cha b' urrainn do dhuine cuimhneachadh cò bh' ann – gun robh i coltach ri brù-dhearg agus bhon uair sin bha a h-uile duine air a h-ainm fhaighinn ceart.

Bha Mgr Robertson air obair ùr fhaighinn ann an sgoil eile, agus mar sin cha robh ainm eile faisg air Robinson a bhiodh a' farpais ris, ach chùim iad ri Brù-dhearg co-dhiù. Cha robh càil a dh'fhios aig Miss Robinson fhèin.

Bodach gruamach a bh' ann am Mgr Robertson, a bha air feagal a chur air Tormod beag, ged nach robh e a-riamh air a bhith sa chlas aige, oir bha cliù aige mar thidsear cruaidh a bhiodh a' trod riut nam biodh tu a' coimhead a-mach air an uinneig no nan rachadh an sgrìobhadh agad fon loidhne. Bha Tormod taingeil gun robh Miss Robinson a' teagasg clas a ceithir, an clas aigesan, am-bliadhna. Bha i coibhneil is foighidneach agus chanadh i gun robh thu air oidhirp mhath a dhèanamh, ged nach biodh an rud a rinn thu buileach ceart aig a' cheann thall.

'Seall dhomh mar a rinn thu e,' chanadh i, nan robh iad a' cur àireamhan ri chèile, 'agus mar sin ma nì thu mearachd leis an t-sùim aig an deireadh, bidh e follaiseach dhomh gun robh thu air an t-slighe cheart.'

No ma bha iad a' sgrìobhadh sgeulachdan, uaireannan cha bhiodh fios aig Tormod dè a' chrìoch a chuireadh e air an sgeulachd aige. Bhiodh e a' tòiseachadh le amas mòr a bhith a' toirt a-steach phrionnsaichean is dhèineasairean agus shaighdearan agus rudan a bha e air a leughadh ann an leabhraichean, ach bhiodh e a' ruith a-mach à tìde. Ach bhiodh Miss Robinson ag ràdh nach robh e gu cus diofar, oir b' urrainn dha leantainn leis an sgeulachd an-ath-latha agus gun robh a mhac-meanmna cho beòthail nach biodh càil a dhìth air a thaobh crìoch na stòiridh. Gu math tric, ge-tà, bhiodh Tormod air fàs sgìth den sgeulachd an-ath-latha, agus b' fheàrr leis tè ùr a thòiseachadh, agus chheadaich Miss Robinson sin cuideachd.

1. **Carson a bha Miss Robinson a' faighinn far-ainm mar Bhrù-dhearg?**
2. **Dè an seòrsa neach a th' ann am Mgr Robertson? Dè an cliù a bh' aige mar thidsear?**
3. **Thoir eisimpleir a tha a' sealltainn cho taiceil 's a bha Miss Robinson mar thidsear.**

'Is toigh leam an geansaidh ùr agad, a Thormoid,' thuirt Miss Robinson ris an latha a bha seo. 'An do rinn do Mhamaidh sin dhut?'

'Is i a rinn, ' fhreagair Tormod, agus bha e moiteil às a mhàthair airson a' chiad uair, oir thuige seo cha robh e air sùim a ghabhail den oidhirp a rinn i, ach a-nis bha e a' smaoinichadh air na h-oidhcheannan a bha i ag obair leis na bioran, fad seachdain, airson an geansaidh seo a dhèanamh dha. Bha i air oidhirp mhath a dhèanamh agus a bharrachd air sin b' e deagh gheansaidh a rinn i aig a' cheann thall, agus cha robh i air geansaidh ùr a thòiseachadh a h-uile oidhche a chionn 's gun robh i sgèth den fhear air an robh i ag obair. Ged a bha e glas, bha sin ceart gu leòr cuideachd. Bha geansaidh glas air a h-uile balach eile sa chlas, agus mas e geansaidh dearg a bha i air fhighhe dha is dòcha gun canadh iad Brù-dhearg ris-san cuideachd, agus cha robh Tormod ag iarraidh sin.

'Uill, tha thu a' coimhead gu math spaideil,' arsa Miss Robinson. 'Agus deiseil airson àireamhachd, tha mi an dòchas?'

Dh'ionnsaich Tormod rudeigin an latha ud – gun robh àireamhachd a cheart cho duilich ged a bhiodh geansaidh ùr spaideil ort no geansaidh aosta robach, ach sgrìobh e gach ceum air an duilleig, an dòchas gum faigheadh e comharra no dhà a bharrachd ged nach biodh an t-sùim aige ceart. Agus cha do rinn e cho dona sin.

4. **Carson a bha Tormod a' faireachdainn moiteil à mhàthair?**
5. **Ciamar a chaidh do Thormod leis an àireamhachd aige?**

Bha an t-uisge ann nuair a chaidh iad a-mach a chluich agus dh'fhàs a gheansaidh ùr fliuch. Cha robh seo a' cur cus dragh air Tormod, oir bha fios aige gum biodh e tioram gun dàil, ach air an t-slighe a-steach bha Pòl Mòr air a chùlaibh, ri fealla-dhà – no b' e sin an leisgeul a bha aige – agus ag ràdh gun robh samh fliuch neònach ag èirigh às a' gheansaidh aige. Cha robh e fada mus robh esan agus a charaid Andaidh a' magadh air Tormod. 'Fàileadh caora fhliuch dhìot, fàileadh caora fhliuch dhìot. Mè-e-e! Mè-e-e!'

Nan robh Mgr Robertson fhathast san sgoil, bhiodh e air am peanasachadh le toirt orra seasamh san oisean, agus bhuail e air Tormod saoil am biodh iad air

peanas na bu chruaidhe buileach fhaighinn sna seann làithean – binn-beatha sna coloinidhean fada air falbh bhon luchd-eòlais airson ‘eucoir’ air an robh mì-mhodh. Ach bha Brù-dhearg a’ creidsinn nach robh peanasan cruaidh èifeachdach. Dhèanadh trod beag a’ chùis. ‘Na bithibh cho mì-mhodhail,’ thuirt i riutha, agus gruaidhean Thormoid bhochd a’ fàs cho ruadh ri broilleach brù-dhearg. ‘Tha màthair Thormoid air geansaidh àlainn fhighhe dha, agus ’s e a tha fortanach.’

Bha i air an suidheachadh a chur am miosad. Cho luath ’s a thionndaidh i a cùl ris an t-seòmar chuala e, ‘Mè-e-e! Geansaidh do Mhamaidh. Geansaidh do Mhamaidh.’ Cho sàmhach ’s nach cluinneadh Miss Robinson e.

6. **Carson nach robh Tormod a’ gabhail uallach mu gheansaidh a bhith fliuch?**
7. **Carson a bha Tormod ag ionndrainn Mgr Robertson nuair a thòisich na balaich ag obair air?**
8. **Ciamar a bha Miss Robinson a’ deiligeadh ris na gillean?**

‘Na gabh dragh mun amadan ud,’ thuirt Morna ris, is i na suidhe ri a thaobh mar a b’ àbhaist. ‘Bidh e fhathast a’ mùn na leabaidh. Chuala mo phiuthar sin bho a phiuthar-san. Abair bèibidh!’

Bha Tormod toilichte an uair sin, a’ smaoineachadh air cho feargach ’s a bhiodh màthair Phòil sa mhadainn. Balach mòr mar e fhèin. Nàire air, is e cho salach. Agus ghlèidh Tormod am fiosrachadh seo na inntinn, air eagal ’s gum biodh e feumail uaireigin, ged a bha fios aige nach biodh e gu bràth dàna gu leòr a ràdh ri Pòl fhèin.

Thiormaich an geansaidh aige san t-seòmar bhlàth, agus nuair a chaidh e dhachaigh aig deireadh an latha-sgoile, bha a mhàthair fhèin toilichte nach robh e air a reubadh no air biadh a dhòrtadh air neo air fhàgail air a’ bhus, agus thug i dha sgonna mhòr mhilis le silidh nan subhag agus cead coimhead air an telebhisean airson leth-uair a thìde a bharrachd.

Agus fhad ’s a bha am balach beag a’ coimhead dealbh-èibhinn mu thaibhse a bha a’ gabhail feagal ro dhaoine beò, dh’èist i ri gàireachdainn a mic a’ tighinn bhon t-seòmar-suidhe, is i fhèin sa chidsin ag obair air na brògan-boga fealt aige, a’ feuchainn an robh dòigh air an dèanamh rud beag na bu leatha, gus am maireadh iad mìos no dhà a bharrachd.

(Sgeulachd às an leabhar *Am Balach Beag a dh’Èisteadh aig Dorsan* le Alison Lang)

9. **Dè an trioblaid a bha aig Pòl a rèir Morna?**
10. **Dè bha a’ sealltainn gun robh màthair Thormoid toilichte leis?**

28 TIDSEAR MATH IS TIDSEAR DONA

Anns an sgeulachd ghoirid Brù-dhearg, tha sinn a' faicinn dà dhòigh air dèiligeadh ri mì-mhodh. Bhiodh Mgr Robertson gu math cruaidh air a' chloinn airson rud sam bith, ach bhiodh Miss Robinson a' trod riutha beagan agus a' feuchainn ri bruidhinn ris na sgoilearan mu na rinn iad ceàrr. Saoil dè an dòigh as fheàrr? Dè b' fheàrr leat fhèin? A bheil feum anns gach dòigh aig diofar amannan?

- An toiseach, sgrìobh na comasan a nì tidsear math anns an leabhar agad. Dèan seo airson trì mionaidean gun bhruidhinn ri duine eile. An uair sin, co-roinn do bheachdan ann am buidheann de cheathrar. Innsibh na beachdan agaibh dha chèile.
- An uair sin, mar bhuidheann, cuiribh ri chèile liosta (bheir seo 15 mionaidean) dhe na còig feartan as cudromaiche airson deagh thidsear.

Dèan coimeas ris na beachdan aig buidhnean eile sa chlas. Feumaidh cuideigin on bhuidheann na h-adhbharan innse dhan chlas. Taghaidh an tidsear an neach seo.

29 BURRAIDHEACHD

“Chan eil a dhìth air an olc gus làmh-an-uachdair fhaighinn ach daoine math nach dèan dad.”

Edmund Burke

“Tòisichidh ar beatha a’ tighinn gu crìoch an latha a bhios sinn nar tost mu na cùisean as cudromaiche.”

An t-Urr Màrtainn Luther King Jr.

Ma bhios tusa a’ faicinn no a’ fulang burraidheachd, cha bu chòir eagal a bhith ort bruidhinn ri cuideigin mu dheidhinn. Inns dhan tidsear agad gu prìobhaideach - tha dleastanas air an sgoil dèiligeadh ri cùisean mar seo gu dìomhair agus gu luath.

Obair 1

Gabhaidh an eacarsaich a leanas a dhèanamh ann an iomadh dòigh. Faodaidh tu a dhèanamh gu dìomhair le bhith a’ sgrìobhadh nam freagairtean agad fhèin, air neo faodaidh tu na freagairtean a dheasbad mar bhuidheann no mar chlas agus an cur ann an clò mar sin.

- Dè na diofar sheòrsachan burraidheachd a tha ann?
- Carson a bhios daoine ri burraidheachd?
- Dè an seòrsa burraidheachd a bhios a’ tachairt anns an sgoil agad?
- Ciamar a bhios tu a’ dèiligeadh ris? Dè nì thu ma chì thu droch bhurraidheachd?
- Dè an seòrsa taic a tha ann do dhaoine a bhios a’ fulang burraidheachd?

Obair 2

Dèan postair a bhios a’ cur an-aghaidh burraidheachd. Smaoinich air ìomhaigh làidir agus slugh-ghairm cumhachdach.

Faodaidh tu seo a dhèanamh ann am buidheann no mar aon neach.

Ma bhios sibh a’ dèanamh seo mar bhuidheann, feumaidh sibh spèis a thoirt do bheachdan dhaoine eile. Na cuir stad air duine o bhith a’ bruidhinn.

30 AN T-IONNSACHADH ÒG, AN T-IONNSACHADH BÒIDHEACH

Èist ris an earrann *A' dol dhan sgoil* agus freagair na ceistean a leanas.

1. Cuin a chaidh Dòmhnall dhan sgoil?
2. Carson a bha Dòmhnall toilichte a' dol dhan sgoil?
3. Dè dh'fhàg Dòmhnall a' faireachdainn na bu shine na bha e, na bheachd fhèin?
4. Ciamar a bha Dòmhnall ag aithneachadh dhaoine o chèile?

coltas aodach faileadh blas-cainnt

5. Ciamar a bhiodh Dòmhnall ag ionnsachadh rudan dha fhèin?
6. Dè dh'ionnsaich e bho Alec John?
7. Dè thachair do Dhòmhnall nuair a bha e crosta ris an tè a thàinig a chèilidh?

31 IONNSACHADH FAD-BEATHA

Ann an earrann, *A' dol dhan Sgoil*, tha Dòmhnall MacLeòid a' bruidhinn air ionnsachadh ann an iomadh dòigh. Cha do chuir e eòlas air a h-uile rud ann an sgoil, 's ann tro bheatha agus tro dhaoine eile sa choimhearsnachd a thog e mòran rudan feumail.

Saoil an ann san sgoil a-mhàin a bhios sinn ag ionnsachadh?

Smaoinich air na h-àiteachan eile far am bi thu ag ionnsachadh.

Sgrìobh earrann ghoirid nad leabhar (mu 100 facal) no clàraich faidhle-fuaim, a' bruidhinn air uair a dh'ionnsaich thu rud sònraichte.

- **Dè dh'ionnsaich thu?**
- **Cò dh'inns no sheall dhut e?**
- **Carson a tha cuimhne agad air?**
- **Ciamar a bhiodh tusa ag innse do chuideigin eile ma dheidhinn?**

AN SGOIL AGAM

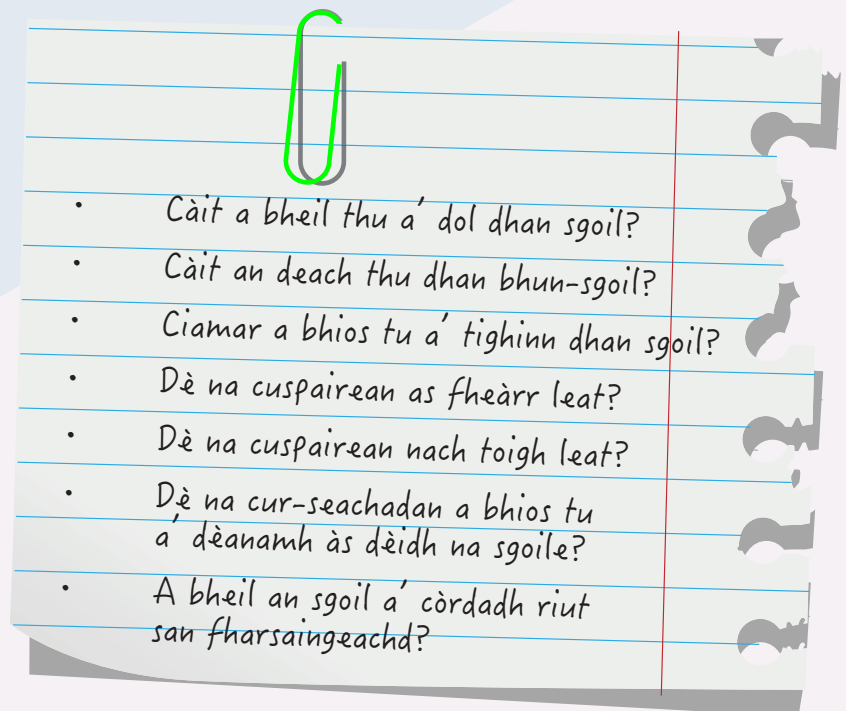

Tha an sgoil na pàirt mhòr dhe do bheatha làitheil. Feumaidh gu bheil mòran bheachdan agad air a h-uile rud bho na cuspairean as fheàrr leat gu na tidsearan a bhios a' cur cais ort a bharrachd air a' bhiadh san talla-bìdh agus a h-uile rud eile!

Feumaidh tu bruidhinn airson 2 gu 3 mionaidean mun sgoil agad agus do bheachdan oirre. Faodaidh suas ri 40 facal a bhith agad mar notaichean.

An uair sin, bidh agad ri còmhradh a dhèanamh ris an tidsear agad.

Thoir adhbhar airson gach beachd, ach smaoinich air na puingean seo a leanas:

Dèan deiseil airson ceistean còmhraidh às dèidh làimh. Bheir seo suas ri dà mhionaid.

Seo cuid de na puingean a chleachdas an tidsear airson measadh a dhèanamh ort:

- A bheil structar ciallach, leantainneach agad?
- A bheil mòran smuaintean agus bheachdan agad?
- A bheil raon farsaing de bhriathrachas agad a tha freagarrach airson a' chuspair?
- A bheil an cànan agus an gràmar agad cho ceart 's a ghabhas?
- Am bi thu a' dol an sàs anns a' chòmhradh ann an dòigh nàdarra 's a' cur cheistean air an tidsear?
- Am bi gluasad anns a' ghuth agad 's tu a' bruidhinn aig astar freagarrach?
- Am bi thu a' faighneachd airson taic ann an dòigh a tha freagarrach ma bhios sin a dhìth ort?

NA LEABHRAICHEAN AS FHEÀRR LEAM

Is e comas cudromach a th' ann an leughadh. Is dòcha nach bi thu a' leughadh cho tric sin, ach tha e anabarrach math airson cànan ùr ionnsachadh agus do mhac-meanmna a leudachadh.

Tha e glè chudromach gum bi thu a' leughadh airson tlachd seach a' leughadh airson na sgoile a-mhàin. Tha e a cheart cho cudromach gum bi thu a' leughadh tric anns a' Ghàidhlig.

Ged nach eil idir an aon uiread de leabhraichean ri fhaotainn anns a' Ghàidhlig 's a tha sa Bheurla, tha fhathast pailteas de leabhraichean sgoinneil ann an Gàidhlig.

Bu chòir dhut an fheadhainn a tha rim faotainn air an sgeilp anns an t-seòmar-theagaisg Ghàidhlig agad a leughadh mar phàirt den ionnsachadh agad fhèin. Is dòcha gu bheil sgeama leughaidh aig an sgoil agad.

Sgrìobh aiste ghoirid mu leabhar no leabhraichean a tha a' còrdadh riut?

- **Cò na caractaran no na sgeulachdan as fheàrr leat a bhith a' leughadh?**
- **Dè na rudan air a bheil iad math?**
- **Dè na comasan sònraichte a th' aig na caractaran?**
- **Dè an seòrsa nàdar a tha aca?**
- **Carson a tha iad a' còrdadh riut?**
- **De seòrsa beatha a tha aca?**
- **Dè na rudan àraid a bhios a' tachairt riutha?**
- **Cò na caractaran eile a tha ann?**
- **A bheil caraidean agus namhaidean aca?**
- **A bheil filmichean ann man deidhinn?**

Mura bi thu a' leughadh (mo naire ort!), dh'fhaodadh tu filmichean a bhios a' còrdadh riut a dhèanamh.

LEUGHADH

Leugh an earrann seo mu Tove Jansson, sgrìobhadair agus neach-ealain às an Fhionnlainn agus na leabhraichean Moomin aice.

Freagair na ceistean air td 70.

Tha coimhearsnachd mhòr de luchd-labhairt Suainis san Fhionnlainn. B' àbhaist dhan choimhearsnachd seo a bhith nas motha, ach fhathast san latha an-diugh, 's e Suainis an cànan màthaireil aig mu dhà cheud 's seachdad mìle duine air Tir Mòr na Fionnlainn agus aig 25,000 duine a bhios a' fuireach anns na h-Eileanan Aland far cost an iar na dùthcha.

Is mathaid gur e Tove Jansson, neach-ealain agus sgrìobhadair a rugadh ann an Helsinki ann an 1914, an neach as ainmeile às a' choimhearsnachd seo,. Ged a rinn i mòran obair ealain na beatha, nam measg taisbeanaidhean ealain agus leabhraichean do dh'inbhich, tha i ainmeil an-diugh airson nan leabhraichean chloinne a rinn i mu na creutairean àraid, na Moomins.

Tha na Moomins ainmeil air feadh an t-saoghail mar ìomhaigh air an Fhionnlainn. Tha na sgeulachdan draoidheil a rinn Tove mun deidhinn air mac-meanmna an t-saoghail a ghlacadh fad bhliadhnaichean.

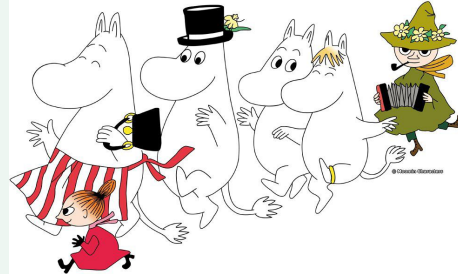
Is e trobhaichean no trolls a th' anns na Moomintrolls. Tha iad coltach ri eich-aibhne reamhar gheala a bhios a' fuireach ann an àite neònach ris an canar Gleann nam Moomin. Bidh Moomintroll, am prìomh character, a' fuireach còmhla ri a phàrantan Moominpappa agus Moominmamma ann am muileann-gaoithe, agus bidh mòran rudan annasach a' tachairt riutha.

Tha caractaran iongantach eile a' tighinn nan cuideachd, leithid Little My, tè bheag ghreannach a bhios ri mì-mhodh, Snufkin, tramp beag glic a bhios a' siubhal mun cuairt a' ghlinne agus Sniff, biast shanntach a bhios an-còmhnaidh ag iarraidh rudan gleansach prìseil. Ach cò às a thàinig na creutairean àraid seo?

Thogadh Tove ann an teaghlach a bha gu math libearalach agus fosgailte, agus tha an t-saorsa seo ri fhaicinn air feadh nan leabhraichean. Bha na caractaran stèidhichte air pearsa Tove fhèin, agus air caraidean agus companaich a bha aice. Bha i gu math dlùth ri a màthair, agus thug seo buaidh air a' character aig

Moominmamma mar eisimpleir. Mar a chaidh na leabhraichean air adhart, dh'fhàs na sgeulachdan nas doimhne

Rinn Tove naoi leabhraichean uile-gu-lèir mun deidhinn, ach sguir i gan dèanamh ann an 1970 a chionn 's gun robh i ag iarraidh barrachd ealain a dhèanamh.

Ged a bha na Moomins gu math ainmeil mu thràth, 's ann anns na naochadan a dh'fhàs an cliù gu mòr air sgàth 's gun do rinneadh sreath cartùn ann an Iapan. Chaidh na h-Iapanach às an ciall mun h-uile nì co-cheangailte riutha! Bha iarrtas mòr ann airson a h-uile càil le ìomhaigh nam Moomins orra; cupannan, lèintean-t agus deideagan. Fiù 's chuir companaidh-adhair na Fionnlainn dealbhan de na Moomins air na plèanaichean a bhiodh a' dol a Iapan. Ann am Fionnlainnis thug iad muumibuumi air an spreadhadh mhòr seo!

San latha an-diugh, thathar a' tomhas gu bheil na Moomins a' reic luach còrr is 700 millean euro gach bliadhna. Tha taigh-tasgaidh Moomin ann an Tampere agus pàirc mhòr Moomin World ann an Naantali. Chaochail Tove Jansson ann an 2001, ach bidh na leabhraichean a rinn ainmeil i a' toirt tlachd dha na milleanan de dhaoine airson iomadh bliadhna eile fhathast.

1. Cia mheud neach a bhios a' bruidhinn Suainis air Tir-mòr na Fionnlainn?
2. Càit a bheil na h-Eileanan Aland?
3. Ainmich aon rud a thaobh ealain a rinn Tove na beatha a bharrachd air na Moomins.
4. Cò ris a tha na Moomins coltach?
5. A bharrachd air na Moomins fhèin, tha iomradh ga thoirt air trì caractaran eile. Ainmich na tha ga ràdh mu dhithis aca.

Little My

Snufkin

Sniff

6. Cò air an robh Tove a' stèidheachadh nan caractaran aice?
7. Carson a sguir Tove a dhèanamh nam Moomins?
8. Dè an dùthaich a rinn na Moomins ainmeil a-rithist?
9. Dè an seòrsa stuthan a bha daoine ag iarraidh air sgàth seo?
10. Dè rinn companaidh-adhair a bha a' sealltainn cho mòr 's a bha na Moomins?
11. Mas toigh leat na Moomins, dè as urrainn dhut tadhal air anns an Fhionnlainn?

AILEAN CAIMBEUL MACILLEATHAIN

Eist ris an earrann seo mun ùghdar Ailean Cailean MacIlIeathain a sgrìobh an leabhar *The Hill of the Red Fox*. Freagair na ceistean a leanas.

1. Càit an do rugadh MacIlIeathain?
2. Cò ris a tha na sgeulachdan chloinne aige coltach?
3. Càit an robh mòran de na sgeulachdan a' tachairt?
4. Càit a bheil Sgùrr a' Mhadaidh Ruaidh?
5. Tha an earrann a' toirt beagan iomraidh air plot an leabhair *Hill of the Red Fox*.
 - a. Dè an suidheachadh anns a bheil Alasdair Camshron ga fhaighinn fhèin?
 - b. Dè an sealladh ainmeil a tha anns an leabhar?
6. Dè eile a rinn an leabhar ainmeil ann an 1975?
7. Cò mu dheidhinn a tha Teine Ceann Fòid?
8. Cuin a fhuair MacIlIeathain bàs?

